

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Θ. ΚΑΤΣΟΥΛΑΚΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ

ΚΟΣΜΟΥ	11
ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Η εποχή του Διαφωτισμού	13
ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Η αμερικανική επανάσταση	23
ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Η έκρηξη και η εξέλιξη της γαλλικής επανάστασης (1789-1794)	28
ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Η τελευταία φάση της γαλλικής επανάστασης (1794- 1799) και η εποχή του Ναπολέοντα (1799-1815)	38
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	45
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΔΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Ο ελλνισμός από τα μέσα του 18ου αι. έως τις αρ- χές του 19ου αι.	51
ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Τα επαναστατικά κινήματα των ετών 1820-1821 στην Ευρώπη	59
ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Η Φιλική Εταιρεία και η κήρυξη της ελληνικής επα- νάστασης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες	65
ΕΝΟΤΗΤΑ 8: Η εξέλιξη της ελληνικής επανάστασης (1821-1827) ..	71
ΕΝΟΤΗΤΑ 9: Πρώτες προσπάθειες των επαναστατημένων Ελλήνων για συγκρότηση κράτους	81
ΕΝΟΤΗΤΑ 10: Ελληνική επανάσταση και Ευρώπη	88
ΕΝΟΤΗΤΑ 11: Τα επαναστατικά κύματα του 1830 και του 1848 στην Ευρώπη	96
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	103
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	105

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ ..	107
ΕΝΟΤΗΤΑ 12: Η ωρίμανση της βιομηχανικής επανάστασης	109
ΕΝΟΤΗΤΑ 13: Κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της βιομηχανικής επανάστασης	116
ΕΝΟΤΗΤΑ 14: Οι ενοποιήσεις της Ιταλίας και της Γερμανίας. Νέα εθνικά κράτη στα Βαλκάνια	123
ΕΝΟΤΗΤΑ 15: Αποικιοκρατία και αποικιακοί ανταγωνισμοί	129
ΕΝΟΤΗΤΑ 16: Εξελίξεις στην Αμερικανική Ήπειρο, στην Κίνα και στην Ιαπωνία	134
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	141
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	143

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΕΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 17: Ο Ι. Καποδίστριας ως κυβερνήτης της Ελλάδας (1828-1831). Η ολοκλήρωση της ελληνικής επανάστασης (1829)	145
ΕΝΟΤΗΤΑ 18: Από την άφιξη του Όθωνα (1833) έως την 3η Σεπτεμβρίου 1843	147
ΕΝΟΤΗΤΑ 19: Από την 3η Σεπτεμβρίου 1843 έως την έξωση του Όθωνα (1862)	154
ΕΝΟΤΗΤΑ 20: Από την έξωση του Όθωνα (1862) έως το κίνημα στο Γουδί (1909)	161
ΕΝΟΤΗΤΑ 21: Το κρητικό ζήτημα (1821-1905)	167
ΕΝΟΤΗΤΑ 22: Τα Βαλκάνια των αλληλοσυγκρουόμενων εθνικών επιδιώξεων	173
ΕΝΟΤΗΤΑ 23: Η ελληνική οικονομία και κοινωνία κατά τον 19ο αιώνα	177
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	184
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	191
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	193

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 24: Επιστήμες και στοχασμός στον κόσμο τον 19ο αιώνα ..	195
ΕΝΟΤΗΤΑ 25: Τέχνες και Γράμματα στον κόσμο τον 19ο αιώνα ..	197
ΕΝΟΤΗΤΑ 26: Πνευματική ζωή, Γράμματα και Τέχνες στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα	203
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	211
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	219
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	220

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΓΟΥΔΙ (1909)

ΕΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ (1913)	223
ΕΝΟΤΗΤΑ 27: Το κίνημα στο Γουδί (1909)	225
ΕΝΟΤΗΤΑ 28: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος πρωθυπουργός: η βενιζελική πολιτική της περιόδου 1910-1912	230
ΕΝΟΤΗΤΑ 29: Οι βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913)	233
ΕΝΟΤΗΤΑ 30: Η Ελλάδα και τα Βαλκάνια αμέσως μετά τους βαλκανικούς πολέμους	239
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	244
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	246

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: Ο Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΡΩΣΙΚΗ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1914-1918)	249
ΕΝΟΤΗΤΑ 31: Τα αίτια, η έκρηξη και τα μέτωπα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου	251
ΕΝΟΤΗΤΑ 32: Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο - Ο Εθνικός Διχασμός	258
ΕΝΟΤΗΤΑ 33: Η ρωσική επανάσταση	264
ΕΝΟΤΗΤΑ 34: Η λήξη του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου και οι μεταπολεμικές ρυθμίσεις	270
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	275
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	277

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ: Ο ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1919-1922) ...

ΕΝΟΤΗΤΑ 35: Οι διεκδικήσεις της Αντάντ και της Ελλάδας στην Οθωμανική αυτοκρατορία	279
ΕΝΟΤΗΤΑ 36: Ο ελληνισμός της δυτικής Μικράς Ασίας και του Πόντου	281
ΕΝΟΤΗΤΑ 37: Το τουρκικό εθνικό κίνημα	285
ΕΝΟΤΗΤΑ 38: Ο Μικρασιατικός πόλεμος (1919-1922)	289
ΕΝΟΤΗΤΑ 39: Εξελίξεις σε Ελλάδα και Τουρκία μετά τον μικρασιατικό πόλεμο	292
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	301
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	308
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	310

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ: Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ (1919-1939) ..

ΕΝΟΤΗΤΑ 40: Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και η Μεγάλη Ύφεση	313
ΕΝΟΤΗΤΑ 41: Κοινωνικές διαστάσεις της κρίσης του 1929	315
ΕΝΟΤΗΤΑ 41: Κοινωνικές διαστάσεις της κρίσης του 1929	321

ΕΝΟΤΗΤΑ 42: Πολιτικές διαστάσεις της κρίσης του 1929	325
ΕΝΟΤΗΤΑ 43: Η Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936	332
ΕΝΟΤΗΤΑ 44: Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο	341
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	346
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	348
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ: Ο Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ..	351
ΕΝΟΤΗΤΑ 45: Τα προμηνύματα και τα αίτια του Β' Παγκόσμιου πολέμου	353
ΕΝΟΤΗΤΑ 46: Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος	359
ΕΝΟΤΗΤΑ 47: Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο	366
ΕΝΟΤΗΤΑ 48: Κατοχή, Αντίσταση και Απελευθέρωση	372
ΕΝΟΤΗΤΑ 49: Τα αποτελέσματα του Β' Παγκόσμιου πολέμου και η ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών	381
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	386
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	388
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ ..	391
ΕΝΟΤΗΤΑ 50: Η πολιτική διαίρεση της μεταπολεμικής Ευρώπης ..	393
ΕΝΟΤΗΤΑ 51: Διπολισμός και Ψυχρός Πόλεμος	399
ΕΝΟΤΗΤΑ 52: Το τέλος της αποικιοκρατίας και η ανάδυση του Τρίτου Κόσμου	405
ΕΝΟΤΗΤΑ 53: Η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών και η μεταψυχροπολεμική Ευρώπη	411
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	416
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	418
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ	421
ΕΝΟΤΗΤΑ 54: Ο εμφύλιος πόλεμος και τα κύρια προβλήματα της μετεμφυλιακής Ελλάδας (1944-1963). Ο κυπριακός αγώνας (1955-1960)	423
ΕΝΟΤΗΤΑ 55: Όξυνση της πολιτικής κρίσης και η δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967 (1963-1974)	432
ΕΝΟΤΗΤΑ 56: Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση έως τις αρχές της δεκαετίας του '80 (1974-1981)	439

ΕΝΟΤΗΤΑ 57: Η Ελλάδα κατά τη δεκαετία του '80 (1981-1989) ..	444
ΕΝΟΤΗΤΑ 58: Η Ελλάδα στη μεταψυχροπολεμική εποχή (1989-2001)	449
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	456
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	458
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ: ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΝΟΠΙΟΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ	
ΕΝΟΤΗΤΑ 59: Οι κυριότεροι σταθμοί στις προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης (1951-2001)	459
ΕΝΟΤΗΤΑ 60: Η Ελλάδα και οι διαδικασίες ενοποίησης της Ευρώπης. Η Ελλάδα κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης	461
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	465
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	469
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ	
ΕΝΟΤΗΤΑ 61: Επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις στον κόσμο τον 20ό αιώνα	473
ΕΝΟΤΗΤΑ 62: Τέχνες στον κόσμο τον 20ό αιώνα	475
ΕΝΟΤΗΤΑ 63: Η ποίηση και η πεζογραφία στον 20ό αιώνα	481
ΕΝΟΤΗΤΑ 64: Τα Γράμματα στην Ελλάδα τον 20ό αιώνα	487
ΕΝΟΤΗΤΑ 65: Οι τέχνες στην Ελλάδα τον 20ό αιώνα	494
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	501
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ	507
 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	511
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ	514

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Η εποχή του Διαφωτισμού

■ Εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τον 17ο και τον 18ο αιώνα

Η αγροτική επανάσταση Τον 17ο και τον 18ο αιώνα έγιναν στην Ευρώπη σημαντικές αλλαγές. Καταρχήν ο πληθυσμός αυξήθηκε σημαντικά. Επίσης σημειώθηκαν σημαντικές αλλαγές στην αγροτική οικονομία (**δημιουργία μεγάλων αγροκτημάτων, υιοθέτηση νέων μεθόδων καλλιέργειας, αυξημένη χρήση μηχανημάτων**), που ως στόχο είχαν την κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού, ο οποίος αυξανόταν συνεχώς. Αυτό το φαινόμενο ονομάστηκε **αγροτική επανάσταση**.

Η ανάπτυξη του εμπορίου Ταυτόχρονα, αναπτύχθηκε το εμπόριο **ανάμεσα στην Ευρώπη, στην Αφρική και στην Αμερική** (τριγωνικό εμπόριο), καθώς και στο εσωτερικό της Ευρώπης. Έτσι οι Ευρωπαίοι επιχειρηματίες απέκτησαν μεγάλα κεφάλαια.

Η βιομηχανική επανάσταση Οι παραπάνω εξελίξεις άλλαξαν την παραγωγή μεταποιημένων προϊόντων, με σημαντικότερη τη χρήση νέων μηχανών με πολλές δυνατότητες. Η εκβιομηχάνιση, δηλαδή **η δημιουργία μεγάλων εργοστασίων**, οφείλεται στην ύπαρξη: α) των κεφαλαίων των επιχειρηματιών, β) χιλιάδων αγροτών που είχαν συγκεντρωθεί στις πόλεις για αναζήτηση εισοδήματος και γ) των νέων μηχανών. Οι αλλαγές αυτές, που σημειώθηκαν για πρώτη φορά στη Μ. Βρετανία κατά τα έτη 1750-1780, υπήρξαν η πρώτη φάση της **βιομηχανικής επανάστασης**.

Κοινωνικές μεταβολές Παράλληλα, συνέβαιναν κοινωνικές μεταβολές. **Η αστική τάξη** (βιομήχανοι, τραπεζίτες, μεγαλέμποροι) ενίσχυαν σταθερά τη θέση τους. **Οι αριστοκράτες** επιδίωκαν κυρίως να διατηρήσουν τα προνόμιά τους, εκτός αυτών της Μ. Βρετανίας, οι οποίοι ασχολούνταν με τις νέες οικονο-

μικές δραστηριότητες. **Οι αγρότες**, η πλειονότητα των Ευρωπαίων, και **τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα των πόλεων** ζούσαν σε άθλιες συνθήκες.

Η άσκηση της εξουσίας Παρά τις οικονομικές εξελίξεις **η πολιτική κατάσταση δεν άλλαξε**. Σχεδόν σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη κυβερνούσαν οι βασιλείς (απόλυτη μοναρχία). Μόνο στη Μ. Βρετανία οι πιέσεις της αριστοκρατίας και των αστών είχαν επιφέρει από τα τέλη του 17ου αιώνα (ένδοξη επανάσταση*, 1688) την αναγνώριση πολιτικών δικαιωμάτων για τις οικονομικά ισχυρές τάξεις.

Η πρόοδος των φυσικών επιστημών Οι φυσικές επιστήμες γνωρίζουν μεγάλη άνθηση ήδη από τον 17ο αιώνα, ξεπερνώντας πλέον τις μεσαιωνικές προλήψεις. Ορισμένοι διανοούμενοι προσπαθούσαν τώρα **με βάση τη λογική** να ανακαλύψουν τους φυσικούς νόμους με τους οποίους πίστευαν ότι λειτουργεί ο κόσμος.

Πρωτοπόροι διανοούμενοι Μέσα σε αυτή την πνευματική δημιουργία ξεχώρισαν κάποιοι διανοούμενοι. Ο **Φράνσις Μπέικον** (ή Βάκων, 1561-1626) πίστευε ότι κάθε επιστημονική θέση πρέπει να επαληθεύεται με κάποιο πείραμα. Ο **Ρενέ Ντεκάρτ** (ή Καρτέσιος, 1595-1650) θεωρούσε ότι η αληθινή γνώση πηγάζει από τη συστηματική αμφιβολία. Ο **Τζον Λοκ** (1632-1704) υποστήριξε ότι οι άνθρωποι έχουν απαραβίαστα φυσικά δικαιώματα (ζωής, ελευθερίας, περιουσίας). Ο **Ισαάκ Νιούτον** (ή Νεύτων, 1642-1727) εφάρμοσε την επαγωγική μέθοδο (πορεία της σκέψης από το ειδικό στο γενικό), διατύπωσε τον νόμο της παγκόσμιας έλξης και υποστήριξε ότι το σύμπαν λειτουργεί με βάση φυσικούς νόμους.

■ Το κίνημα του Διαφωτισμού

Η σκέψη των Ευρωπαίων διανοούμενων Στη σκέψη πολλών Ευρωπαίων διανοούμενων βρίσκουμε κάποιες **κοινές θέσεις** όπως: α) την απόρριψη κάθε αυθεντίας, β) την κριτική κάθε υφιστάμενης γνώσης, γ) την πεποίθηση ότι μόνο η λογική ερμηνεύει ικανοποιητικά τον κόσμο και δ) την πίστη στη συνεχή ανθρώπινη πρόοδο.

Εμφάνιση-εξάπλωση Σταδιακά εμφανίστηκε το πνευματικό κίνημα του **Διαφωτισμού**. Αρχικά εμφανίστηκε στην Αγγλία στα τέλη του 17ου αιώνα*, κορυφώθηκε στη **Γαλλία** του 18ου αιώνα* και διαδόθηκε **σε ολόκληρη την Ευρώπη και πέρα από αυτήν**.

Εκπρόσωποι Οι εκπρόσωποι του Διαφωτισμού ονομάζονταν **φιλόσοφοι ή διαφωτιστές**. Οι σημαντικότεροι διαφωτιστές ήταν οι **Ρουσό** (1712-1778), **Βολτέρος** (1694-1778), **Ντιντερό** (1713-1784), **Μοντεσκιέ** (1689-1755) και **Ντ' Αλαμπέρ** (1717-1783).

■ Διαφωτισμός και πολιτική

Πολιτικό κίνημα Ο Διαφωτισμός ήταν και πολιτικό κίνημα, αφού χρησιμοποιήθηκε από την ανερχόμενη αστική τάξη, για να διαμορφώσει τα πολιτικά επιχειρήματα υπέρ της συμμετοχής της στην πολιτική εξουσία.

Τα φυσικά δικαιώματα Τα φυσικά δικαιώματα ήταν **βασική πολιτική έννοια του Διαφωτισμού και σύνθημα της αστικής τάξης**. Σύμφωνα με τους διαφωτιστές όλοι οι άνθρωποι έχουν, απλώς επειδή είναι άνθρωποι, ορισμένα δικαιώματα (ζωής, ιδιοκτησίας, ισότητας έναντι του νόμου, ελευθερίας σκέψης και έκφρασης), τα οποία καμία εξουσία δεν μπορεί να αναιρέσει. Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας αποτελούσε βασικό αίτημα της ανερχόμενης αστικής τάξης.

Το κοινωνικό συμβόλαιο Ο Τζον Λοκ διατύπωσε τη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου. Αυτή η θεωρία υποστηρίζει ότι **τα άτομα παραχώρησαν με τη θέλησή τους κάποιες ελευθερίες τους, για να συμβιώσουν, και το κράτος εγγυήθηκε αυτή τη συμφωνία**. Αν το κράτος παραβεί τους όρους του κοινωνικού αυτού συμβολαίου και καταστεί τυραννικό, τότε ο λαός έχει το δικαίωμα να αντισταθεί. Ο Ρουσό, που ήταν πιο ριζοσπαστικός, θεωρούσε ότι η πολιτική εξουσία πρέπει να βρίσκεται στα χέρια του λαού και όχι των ηγεμόνων.

Η γενική βούληση Η γενική βούληση, όρος του Ρουσό, **αποτελεί τη συνισταμένη των βουλήσεων όλων των ανθρώπων και εκφράζει το δημόσιο συμφέρον**. Η γενική βούληση εκφράζεται με τη συμμετοχή του λαού στη λήψη των αποφάσεων.

Η διάκριση των εξουσιών Η θεωρία της διάκρισης των εξουσιών διατυπώθηκε από τον Μοντεσκιέ. Σύμφωνα με αυτήν **η εξουσία πρέπει να ασκείται από διαφορετικούς φορείς και να μη συγκεντρώνεται σε ένα πρόσωπο**. Έτσι πρέπει: α) η εκτελεστική εξουσία να ασκείται από το σώμα που εφαρμόζει τους νόμους (κυβέρνηση), β) η νομοθετική εξουσία από το σώμα που θεσπίζει τους νόμους (βουλή) και γ) η δικαστική από εκείνους που επιβλέπουν την τήρηση των νόμων (δικαστές). Με αυτόν τον τρόπο δεν θα μπορούν οι κυβερνώντες να αποκτήσουν υπερβολική δύναμη, ώστε να κάνουν κατάχρησή της.

Επιδράσεις Οι απόψεις του Διαφωτισμού **επηρέασαν πολλαπλά την πολιτική ατμόσφαιρα του 18ου αιώνα**. Βάσει αυτών (π.χ. διάκριση των εξουσιών) θεμελιώθηκαν κατά ένα μεγάλο ποσοστό οι σύγχρονες δημοκρατίες.

Η φωτισμένη δεσποτεία Μερικοί μονάρχες εφάρμοσαν κάποιες ιδέες του Διαφωτισμού (μείωση των προνομίων των ανωτέρων τάξεων, υιοθέτηση μέτρων κοινωνικής πρόνοιας, ενίσχυση των γραμμάτων και των τεχνών). Ήθελαν

έτσι να ενισχύσουν το κράτος και την εξουσία τους. **Αυτός ο τύπος της απόλυτης μοναρχίας ονομάστηκε φωτισμένη δεσποτεία.** Τέτοιοι μονάρχες ήταν ο Φρειδερίκος Β΄ της Πρωσίας, η Μαρία Θηρεσία* της Αυστρίας, ο γιος της Ιωσήφ* και η Αικατερίνη Β΄ της Ρωσίας. Η ουσιαστική επίδραση των ιδεών του Διαφωτισμού θα φαινόταν στις δύο μεγάλες επαναστάσεις του 18ου αιώνα, την αμερικανική και τη γαλλική.

■ Διαφωτισμός και θρησκεία

Κριτική στην καθολική εκκλησία Οι περισσότεροι διαφωτιστές ασπάζονταν τον **ντεϊσμό**. Μερικοί ήταν άθεοι. Όλοι τους πάντως **κατηγορούσαν την καθολική εκκλησία για φανατισμό.**

Οπαδοί της ανεξιθρησκείας Οι διαφωτιστές πίστευαν ότι η καθιέρωση της ανεξιθρησκείας **θα απάλλασσε τους ανθρώπους από τη μισαλλοδοξία.** Κύριος υπέρμαχος της ιδέας της ανεξιθρησκείας υπήρξε ο Βολτέρος.

■ Διαφωτισμός και εκπαίδευση

Ο ρόλος της εκπαίδευσης Για τους διαφωτιστές η εκπαίδευση αποτελούσε **απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνεχή πρόοδο** του ανθρώπου.

Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις του Ρουσό Ο Ρουσό στο έργο του *Αιμίλιος* υποστήριξε ότι **η εκπαίδευση πρέπει να βασίζεται στην προσωπική έρευνα του μαθητή.** Ο δάσκαλος δεν πρέπει να παρουσιάζεται ως αυθεντία. Ο ρόλος του είναι απλώς να θέτει ερωτήματα και να βοηθά τον μαθητή να βρει τις απαντήσεις.

■ Διαφωτισμός και οικονομικός φιλελευθερισμός

Η φυσιοκρατία Μερικοί Γάλλοι οικονομολόγοι θεωρούσαν ότι **η οικονομία πρέπει να λειτουργεί «φυσικά», δηλαδή χωρίς τις κρατικές παρεμβάσεις του мерκαντισμού.** Η άποψη αυτή ονομάστηκε **φυσιοκρατία** και οι οπαδοί της **φυσιοκράτες.** Η φυσιοκρατία εμφανίστηκε στη Γαλλία, με βασικό εκπρόσωπο τον Κενέ (1694-1774).

Ο οικονομικός φιλελευθερισμός Στην Αγγλία η αντίθεση στον мерκαντισμό δημιούργησε τον οικονομικό φιλελευθερισμό. Σύμφωνα με αυτόν **το κράτος πρέπει να επεμβαίνει ελάχιστα στην οικονομική ζωή.** Θεμελιωτής του **οικονομικού φιλελευθερισμού** ήταν ο Άνταμ Σμιθ (1723-1790) με το έργο του *Έρευνες για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των εθνών* (1776).

■ Η Εγκυκλοπαίδεια

Περιεχόμενο Οι ιδέες του Διαφωτισμού συγκεντρώθηκαν στην *Εγκυκλοπαίδεια*, ένα συλλογικό έργο 33 τόμων. Στην *Εγκυκλοπαίδεια* οι Διαφωτιστές παρουσίαζαν **όλες τις νέες γνώσεις και αντιλήψεις** για διάφορα θέματα, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά.

Πρωτεργάτες Πρωτεργάτες της *Εγκυκλοπαίδειας* υπήρξαν οι Γάλλοι διαφωτιστές **Ντιντερό** και **Ντ' Αλαμπέρ**.

■ Η διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού

Απόδοση Οι ιδέες του Διαφωτισμού αρχικά διαδόθηκαν **στα ανώτερα μορφωμένα κοινωνικά στρώματα**. Κατόπιν με εκλαϊκευτικά βιβλία **διαδόθηκαν και σε μεγάλο μέρος της κοινωνίας**. Οι ιδέες του Διαφωτισμού επεκτάθηκαν σταδιακά από τη Γαλλία σε ολόκληρη την Ευρώπη, αλλά και έξω από αυτήν.

Διευκρινίσεις

Ένδοξη επανάσταση: Ονομάζεται και αναίμακτη επανάσταση. Η αστική τάξη, η οποία είχε αποκτήσει οικονομική ισχύ, διεκδικούσε κυρίαρχο ρόλο στην πολιτική σκηνή. Τελικά, με την ένδοξη επανάσταση κατόρθωσε να κυριαρχήσει, επιβάλλοντας το πολίτευμα της συνταγματικής μοναρχίας και τον κοινοβουλευτισμό.

Εμφανίστηκε στην Αγγλία στα τέλη του 17ου αιώνα: Στην Αγγλία την εποχή αυτή είχαν διαμορφωθεί οι κατάλληλες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, που λειτούργησαν ως προϋπόθεση για την εκδήλωση του κινήματος του Διαφωτισμού. Παράλληλα, στη χώρα αυτή έζησαν και σημαντικοί πρόδρομοι του κινήματος, όπως ο Μπέικον, ο Λοκ και ο Νιούτον.

Κορυφώθηκε στη Γαλλία του 18ου αιώνα: Το κίνημα του Διαφωτισμού γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη στη Γαλλία την περίοδο αυτή, επειδή ήταν ευνοϊκές οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στη χώρα.

Φρειδερίκος Β' (1712-1786): Βασιλιάς της Πρωσίας (1740-1786). Υπήρξε ο σημαντικότερος Πρώσος βασιλιάς. Διπλασίασε την έκταση του κράτους του και παράλληλα επέδειξε αξιόλογο ειρηνικό έργο (πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, πνευματική πρόοδος κ.ά.).

Μαρία Θηρεσία (1717-1780): Αρχιδούκισσα της Αυστρίας, βασίλισσα της Ουγγαρίας και της Βοημίας (1740-1780), σύζυγος του αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του Γερμανικού Έθνους Φραγκίσκου Α'

(1745-1765) και αυτοκράτειρα η ίδια (1765-1780) μετά τον θάνατό του. Υπήρξε μία από τις αξιολογότερες μορφές της νεότερης ευρωπαϊκής ιστορίας.

Ιωσήφ Β΄ (1741-1790): Αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (1765-1790) και αρχιδούκας του αυστριακού θρόνου (1780-1790). Εφάρμοσε σημαντικές διοικητικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις.

Αικατερίνη Β΄ η μεγάλη (1729-1796): Αυτοκράτειρα της Ρωσίας. Επί των ημερών της το ρωσικό κράτος εξελίχθηκε σε μια μεγάλη ευρωπαϊκή δύναμη.

Ας επαναλάβουμε τις χρονολογίες

17ος αι.: Οι φυσικές επιστήμες γνωρίζουν σημαντικό πρόοδο.

1688: Ξεσπά στην Αγγλία η ένδοξη επανάσταση.

Τέλη 17ου αι.: Πρωτοεμφανίζεται στην Αγγλία το κίνημα του Διαφωτισμού. Αναγνωρίζονται στην Αγγλία ορισμένα πολιτικά δικαιώματα για τα μέλη των οικονομικά ισχυρότερων τάξεων.

18ος αι.: Κορυφώνεται στη Γαλλία το κίνημα του Διαφωτισμού.

1776: Ο Άνταμ Σμιθ εκδίδει το έργο του *Έρευνες για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των εθνών*.

1750-1780: Συντελείται στην Αγγλία η πρώτη φάση της βιομηχανικής επανάστασης.

Κορυφαίοι Διαφωτιστές

- Ρουσό
- Βολτέρος
- Ντιντερό
- Μοντεσκιέ
- Ντ' Αλαμπέρ

Ας επαναλάβουμε τα κύρια σημεία της ενότητας

- ▶ Στην Ευρώπη του 18ου αι. σημειώθηκαν σημαντικές μεταβολές (αύξηση του πληθυσμού, ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας, άνθηση του εμπορίου, κοινωνικές μεταβολές, πρώτη φάση της βιομηχανικής επανάστασης, πρόοδος των φυσικών επιστημών).
- ▶ Στα τέλη του 17ου αι. πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλία το πνευματικό κίνημα του Διαφωτισμού, το οποίο κορυφώθηκε στη Γαλλία κατά τον 18ο αι.
- ▶ Κορυφαίοι εκπρόσωποι του Διαφωτισμού, οι οποίοι ονομάστηκαν φιλόσοφοι

ή διαφωτιστές, υπήρξαν οι Ρουσό, Βολτέρος, Ντιντερό, Μοντεσκιέ και Ντ' Αλαμπέρ.

- ▶ Τα φυσικά δικαιώματα αποτέλεσαν βασική πολιτική έννοια του Διαφωτισμού.
- ▶ Ο Τζον Λοκ διατύπωσε τη θεωρία του κοινωνικού συμβουλίου.
- ▶ Ο Μοντεσκιέ διατύπωσε τη θεωρία της διάκρισης των εξουσιών.
- ▶ Οι διαφωτιστές ασκούσαν αυστηρή κριτική στην καθολική εκκλησία και διακήρυτταν την ανάγκη καθιέρωσης της ανεξιθρησκίας.
- ▶ Οι διαφωτιστές πίστευαν ότι η εκπαίδευση αποτελεί τη βάση για τη συνεχή πρόοδο του ανθρώπου.
- ▶ Στη Γαλλία επικράτησε η οικονομική θεωρία της φυσιοκρατίας με κύριο εκπρόσωπό της τον Κενέ.
- ▶ Στην Αγγλία γεννήθηκε η θεωρία του οικονομικού φιλελευθερισμού με κύριο εκπρόσωπό της τον Άνταμ Σμιθ.
- ▶ Η *Εγκυκλοπαίδεια* αποτέλεσε ένα συλλογικό έργο 33 τόμων, στο οποίο συγκεντρώθηκαν οι ιδέες του Διαφωτισμού.
- ▶ Οι ιδέες του Διαφωτισμού ξεπέρασαν τα σύνορα της Γαλλίας και γρήγορα διαδόθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη, αλλά και έξω από αυτήν.

Απαντήσεις στις ασκήσεις-δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. Αφού μελετήσετε τις πηγές 3α, 3β και 4, να παρουσιάσετε σε σύντομο κείμενο τις πολιτικές θέσεις του Διαφωτισμού που υποστηρίζονται σε αυτές.

Διαφωτισμός είναι, έγραψε ο Καντ, η έξοδος του ανθρώπου από την ανωριμότητά του, για την οποία είναι υπεύθυνος ο ίδιος. Υπό την επίδραση των ιδεών του Διαφωτισμού σημειώθηκαν τον 17ο και τον 18ο αι. σημαντικές αλλαγές. Στις τρεις αυτές πηγές παρουσιάζονται οι βασικές πολιτικές θέσεις του κινήματος του Διαφωτισμού, τις οποίες εκφράζουν οι τρεις κορυφαίοι εκπρόσωποί του: ο Λοκ, ο Ρουσό και ο Μοντεσκιέ.

Ο Λοκ υποστηρίζει ότι οι πολίτες, για να εξασφαλίσουν τα δικαιώματά τους, εκχωρούν στο κράτος εξουσία, προκειμένου να προστατεύει τα δικαιώματα αυτά. Αυτό αποτελεί μία συμφωνία, ένα «κοινωνικό συμβόλαιο». Η παράβαση της συμφωνίας από την πλευρά του κράτους δίνει αυτομάτως στους πολίτες το δικαίωμα να προβάλουν αντίσταση.

Ο Ρουσό, στο έργο του για το οποίο έχει γίνει γνωστός στην ιστορία, το *Κοινωνικό συμβόλαιο*, τονίζει ότι οι κυβερνώντες δεν πρέπει να θεωρούνται αφέντες του λαού αλλά υπάλληλοί του. Με αφετηρία τη θέση αυτή ισχυρίζεται ότι ο λαός έχει το δικαίωμα να τους «απολύει» όποτε κρίνει ότι δεν υπηρετούν τα

συμφέροντά του. Βέβαια ο Ρουσό δεν ασπάζεται τις απόψεις του Λοκ για δυναμική αλλαγή των κυβερνήσεων· αντίθετα πιστεύει ότι η αλλαγή αυτή πρέπει να γίνεται μόνο μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες.

Ο Μοντεσκιέ, στο έργο του *Το πνεύμα των νόμων*, κάνει λόγο για τη διάκριση των εξουσιών. Ισχυρίζεται ότι η κρατική εξουσία πρέπει να χωρίζεται σε τρεις επιμέρους εξουσίες: τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική. Οι εξουσίες αυτές πρέπει να έχουν αρμοδιότητες αμοιβαία εξισορροπημένες για να απομακρύνονται οι πιθανότητες κατάχρησης της κρατικής εξουσίας. Η θεωρία της διάκρισης των εξουσιών είχε διατυπωθεί για πρώτη φορά από τον Αριστοτέλη, ο οποίος τις ονόμαζε «το βουλευόμενον, το περί τας αρχάς και το δικάζον».

2. Ποιας κοινωνικής τάξης τις επιδιώξεις εξυπηρετούσε, αντικειμενικά, ο οικονομικός φιλελευθερισμός; Πριν απαντήσετε, να μελετήσετε την πηγή 6.

Οι μεταβολές στην αγροτική οικονομία, η ανάπτυξη του εμπορίου και η βιομηχανική επανάσταση έφεραν θεαματικές αλλαγές στη ζωή των ανθρώπων. Στη Γαλλία, χώρα γεωργική, κυριάρχησε η τάση να αφαιρεθεί η αγορά να λειτουργεί «φυσικά», χωρίς κρατικές παρεμβάσεις. Στην Αγγλία, χώρα που πλούτιζε με το εμπόριο, επιβλήθηκε η άποψη του οικονομικού φιλελευθερισμού. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης θα λειτουργούσε εξισορροπητικά στην αγορά. Αυτό θα συνέβαινε, κατά τον Άνταμ Σμιθ, αν το κράτος διασφάλιζε την ειρήνη, ζητούσε λίγους φόρους και η δικαστική εξουσία ήταν ανεκτική. Οι απόψεις αυτές εξέφραζαν τα συμφέροντα της τότε ανερχόμενης αστικής τάξης, η οποία σταδιακά συγκέντρωνε στα χέρια της τεράστιο πλούτο και στη συνέχεια απαιτούσε να πάρει στα χέρια της την κρατική εξουσία.

3. Διαθεματική δραστηριότητα: Αξιοποιώντας τις πληροφορίες που δίνονται στο βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, θα αναζητήσετε επιδράσεις της πολιτικής σκέψης του Διαφωτισμού στο ελληνικό σύνταγμα που ισχύει σήμερα.

Το σύνταγμα της πατρίδας μας ψηφίστηκε το 1975 και καθιέρωσε το πολίτευμα της προεδρευόμενης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Στις διατάξεις του συντάγματος είναι εμφανείς οι επιδράσεις από τον Διαφωτισμό και τη γαλλική επανάσταση. Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον λαό, του οποίου η γενική βούληση είναι σεβαστή. Το σύνταγμα προστατεύει τα ατομικά δικαιώματα (ζωή, ελευθερία, ιδιοκτησία, εργασία κ.ά.), τα οποία με σαφήνεια διατύπωσε ο Διαφωτισμός (Λοκ, Ρουσό). Το σύνταγμά μας λειτουργεί ομαλά, διότι θεμελιώνει τη σαφή διάκριση των εξουσιών, δηλαδή νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική (Μοντεσκιέ).

Αξιοποίηση των πηγών

Οι κοινωνικές επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης (Ralph Mather, Μια αντικειμενική παρουσίαση της ζωής των φτωχών κλωστών βαμβακιού στο Lancashire, 1780)

Σχολιασμός: Εκβιομηχάνιση είναι η εισαγωγή και η ανάπτυξη τεχνικών και μεθόδων παραγωγής σε μεγάλη κλίμακα. Η ευρεία χρήση μηχανών για την παραγωγή προϊόντων (εκμηχάνιση) είχε ως αποτέλεσμα την απασχόληση λιγότερων εργατικών χεριών. Ο χειρισμός των μηχανών δεν απαιτούσε μεγάλη μυϊκή δύναμη. Έτσι μπήκαν στην παραγωγή γυναίκες και μικρά παιδιά, με μικρότερη φυσικά αμοιβή. Η εκμετάλλευση γενικεύτηκε, η αστυφιλία εντάθηκε και η ανεργία αυξήθηκε. Παράλληλα, η συσσώρευση πλούτου στους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής διέυρυνε το κοινωνικό χάσμα.

Ερώτηση: Ποιες είναι οι κοινωνικές επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης, σύμφωνα με το παράθεμα;

Ο ορθός λόγος εναντίον της προκατάληψης (Ντεκάρτ, Λόγος περί της μεθόδου, 1673)

Σχολιασμός: Ο Γάλλος φιλόσοφος Ρενέ Ντεκάρτ ή με το εξελληνισμένο όνομα Καρτέσιος (1596-1650) υπήρξε από τους πρωτεργάτες της επιστημονικής επανάστασης του 17ου αι. Με το έργο του *Λόγος περί της μεθόδου* θεμελίωσε τη μεθοδολογική έρευνα που απορρίπτει τις καθιερωμένες αντιλήψεις και τις θρησκευτικές προκαταλήψεις. Ως βάση κάθε πνευματικής αναζήτησης έθετε τον ορθό λόγο (κάτι αντίστοιχο με αυτό που δίδασκε ο Σωκράτης). Ο ίδιος έλεγε ότι τα πάντα είναι δυνατόν να αμφισβητηθούν. Όταν αμφισβητούμε κάτι, σημαίνει ότι σκεπτόμαστε. Όταν σκεπτόμαστε, σημαίνει ότι υπάρχουμε. Και αυτή είναι η πρώτη αλήθεια: «σκέπτομαι, άρα υπάρχω». Ο ορθολογισμός του Καρτέσιου συνέβαλε θετικά στην έξοδο του ανθρώπου από την πνευματική του ανωριμότητα.

Ερώτηση: Ποια η συμβολή του Ντεκάρτ στην επιστημονική πρόοδο;

Διαφωτισμός και πολιτική

α. Οι απόψεις του Τζον Λοκ (Δύο δοκίμια περί διακυβερνήσεως, 1689)

β. Οι απόψεις του Ζαν Ζακ Ρουσό (Το κοινωνικό συμβόλαιο, 1762)

Σχολιασμός: Βλέπε τη δεύτερη και την τρίτη παράγραφο της απάντησης στην ερώτηση 1 της ενότητας.

Ερώτηση: Ποιες οι απόψεις του Λοκ και του Ρουσό για τις σχέσεις λαού και ηγεμόνα;

Ο Μοντεσκιέ και η διάκριση των εξουσιών (Το πνεύμα των νόμων, 1748)

Σχολιασμός: Βλέπε την τέταρτη παράγραφο της απάντησης στην ερώτηση 1 της ενότητας.

Ερώτηση: Ποια η άποψη του Μοντεσκιέ για τη διάκριση των εξουσιών;

Ο Βολτέρος για την ανεξιθρησκία (Πραγματεία περί ανεξιθρησκίας, 1763)

Σχολιασμός: Ο Γάλλος συγγραφέας Βολτέρος (1694-1718) υπήρξε κορυφαία πνευματική φυσιογνωμία του Διαφωτισμού. Με το έργο του *Πραγματεία περί ανεξιθρησκίας* κατέκρινε αυστηρά τη μισαλλοδοξία και τον φανατισμό των καθολικών και του κλήρου. Όταν πέθανε η καθολική εκκλησία δεν επέτρεψε την επίσημη ταφή του. Με το έργο του και το αγωνιστικό του φρόνημα συνέβαλε στη θεμελίωση της ανεξιθρησκίας, τη δυνατότητα του κάθε πολίτη δηλαδή να ακολουθεί όποια θρησκεία επιθυμεί.

Ερώτηση: Ποια η προσφορά του Βολτέρου στη διάδοση της ιδέας της ανεξιθρησκίας;

Ο Άνταμ Σμιθ και ο οικονομικός φιλελευθερισμός (Έρευνες για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των εθνών, 1776)

Σχολιασμός: Βλέπε την απάντηση στην ερώτηση 2 της ενότητας.

Ερώτηση: Ποιες προϋποθέσεις πρέπει, σύμφωνα με τον Σμιθ, να εξασφαλίζει το κράτος, προκειμένου να λειτουργήσει ομαλά η οικονομική δραστηριότητα των πολιτών του;

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Η αμερικανική επανάσταση

■ Οι αγγλικές αποικίες στην Αμερική

Η δημιουργία των αποικιών Την περίοδο 1607-1732 ιδρύθηκαν **στην ανατολική ακτή της Βόρειας Αμερικής 13 αποικίες** από τους Άγγλους.

Οι άποικοι Οι άποικοι ήταν **κυρίως Άγγλοι, αλλά και Γάλλοι, Γερμανοί και Σουηδοί**. Ήταν α) τεχνίτες, β) μικροεπιχειρηματίες, γ) θύματα θρησκευτικών διώξεων και δ) κατάδικοι, οι οποίοι αναζητούσαν να κάνουν μία καινούρια αρχή στη νέα ήπειρο.

Οι αποικίες του βορρά Στις αποικίες του βορρά κατοικούσαν το 1763 περίπου 1.000.000 κάτοικοι. Από αυτούς οι 40.000 ήταν μαύροι σκλάβοι. Στην περιοχή επικρατούσαν **οικονομικές συνθήκες ανάλογες με αυτές της δυτικής Ευρώπης**, ενώ η αγροτική οικονομία γνώριζε μεγάλη ανάπτυξη. Παράλληλα, το εμπόριο άκμαζε με κέντρα μεγάλες πόλεις, όπως η Βοστώνη, η Νέα Υόρκη και η Φιλαδέλφεια. Στα πρώτα πανεπιστήμια (Χάρβαρντ*, Γέιλ*, Πρίνστον*) κυριάρχησαν οι ιδέες του Διαφωτισμού.

Οι αποικίες του νότου Στις αποικίες του νότου κατοικούσαν το 1763 περίπου 750.000 κάτοικοι, από τους οποίους οι 300.000 ήταν μαύροι σκλάβοι. **Η οικονομία βασιζόταν στις μεγάλες φυτείες καπνού, ρυζιού και βαμβακιού**. Οι φυτείες ανήκαν σε Ευρωπαίους αποίκους, οι οποίοι κυριαρχούσαν στην οικονομική και στην κοινωνική ζωή του τόπου. Η καλλιέργεια της γης γινόταν από μαύρους σκλάβους που ζούσαν σε άθλιες συνθήκες. Στις αποικίες του νότου οι μεγάλες πόλεις ήταν λίγες.

Το σύστημα διακυβέρνησης Κάθε πολιτεία είχε διοικητή **έναν κυβερνήτη**, τον οποίο διορίζε η Αγγλία. Υπήρχε επίσης **μία συνέλευση αποίκων** που γνωμοδοτούσε στην ψήφιση νόμων και στην έγκριση φόρων. Δικαίωμα ψήφου και

συμμετοχής στη συνέλευση αυτή είχαν μόνο μερικοί πλούσιοι άποικοι. Οι άποικοι δεν είχαν εκπροσώπηση στο αγγλικό κοινοβούλιο.

Το εξωτερικό εμπόριο Το εξωτερικό εμπόριο των αποικιών **ελεγχόταν πλήρως από την Αγγλία.**

■ Η αποικιακή κρίση και η αμερικανική επανάσταση

Η κρίση Η οικονομική ανάπτυξη των αποικιών δημιούργησε στους αποίκους την επιθυμία να αποτινάξουν τον αγγλικό οικονομικό έλεγχο. Μετά τον Επταετή πόλεμο (1756-1763) η Αγγλία απαγόρευσε στους Αμερικανούς να εκμεταλλευτούν τον Καναδά και τη Φλόριντα, τις νέες αγγλικές κτήσεις στην περιοχή. Επίσης απαίτησε νέους φόρους για την κάλυψη των πολεμικών δαπανών. Οι άποικοι σε αντίδραση έπαψαν να αγοράζουν αγγλικά προϊόντα. Η Αγγλία κατάργησε τους περισσότερους νέους φόρους, διατήρησε όμως τον φόρο στο τσάι. Οι άποικοι δεν υποχώρησαν. Σταμάτησαν τις εισαγωγές τσαγιού από την Αγγλία και κατέστρεψαν αγγλικά φορτία τσαγιού. Τότε η Αγγλία επέβαλε εμπορικούς περιορισμούς στο λιμάνι της Βοστόνης. Οι Αμερικανοί συγκάλεσαν το Κογκρέσο (συνέλευση) της Φιλαδέλφειας (Σεπτέμβριος 1774) με συμμετοχή αντιπροσώπων από όλες τις αποικίες. Οι περισσότεροι αντιπρόσωποι επιθυμούσαν συμβιβασμό. Ωστόσο **ο βασιλιάς της Αγγλίας Γεώργιος Γ΄ επέλεξε την ένοπλη αναμέτρηση.** Ο αμερικανικός στρατός νίκησε τους Άγγλους στη μάχη του Λέξινγκτον (Απρίλιος 1775) και η σύγκρουση γενικεύτηκε. Ριζοσπάστες Αμερικανοί διαφωτιστές, όπως ο Τόμας Πέιν, εξέδωσαν φυλλάδια, υποστηρίζοντας ότι η Αγγλία δεν είχε δικαίωμα εξουσίας στις αποικίες. Καθώς οι άποικοι ανακάλυπταν τους κοινούς τους δεσμούς, γεννήθηκε η αμερικανική εθνική συνείδηση.

Η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας Το Κογκρέσο της Φιλαδέλφειας ψήφισε τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (4 Ιουλίου 1776), ένα **κείμενο επηρεασμένο από τις απόψεις του Διαφωτισμού.** Τη Διακήρυξη συνέταξαν οι Τόμας Τζέφερσον* και Βενιαμίν Φραγκλίνος*.

Ο πόλεμος της ανεξαρτησίας Ο πόλεμος μεταξύ Άγγλων και Αμερικανών έμεινε γνωστός ως **αμερικανική επανάσταση ή πόλεμος της ανεξαρτησίας.** Στην αρχή οι Αμερικανοί, με αρχιστράτηγο τον Τζορτζ Ουάσινγκτον, συνάντησαν δυσκολίες. Μετά το 1778 όμως αξιοποίησαν τις αντιθέσεις των ευρωπαϊκών κρατών και σύναψαν συμμαχίες με τη Γαλλία, την Ισπανία και την Ολλανδία, οι οποίες επιθυμούσαν να περιορίσουν την οικονομική και τη στρατιωτική δύναμη της Αγγλίας σε διεθνές επίπεδο. Η άφιξη γαλλικού στρατού στην Αμερική επηρέασε σημαντικά την έκβαση του πολέμου. Με την **ήττα των Άγγλων** στο Γιορκτάουν (1781) έληξε ο πόλεμος.

■ Ανεξαρτησία και νέο κράτος

Η ανεξαρτησία του νέου κράτους Η Αγγλία αναγνώρισε τις αποικίες (συνθήκη των Βερσαλιών*, 1783) ως ανεξάρτητο κράτος με το όνομα **Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής**.

Η διοίκηση του νέου κράτους Το σύνταγμα των ΗΠΑ (1787), που ισχύει και ως σήμερα, ανακήρυξε τη χώρα ένωση (ομοσπονδία) πολιτειών. Βάση του υπήρξε η αρχή της διάκρισης των εξουσιών. **Η κεντρική κυβέρνηση** αποφασίζει για την οικονομία, την άμυνα και την εξωτερική πολιτική. **Οι πολίτες** κανονίζουν μόνες τους θέματα τοπικής αυτοδιοίκησης, δικαιοσύνης, παιδείας και ασφάλειας. **Η νομοθετική εξουσία** ασκείται από το Κογκρέσο (Γερουσία, Βουλή των Αντιπροσώπων). Κάθε πολιτεία έχει στη Γερουσία δύο γερουσιαστές, ανεξαρτήτως του πληθυσμού της. Στη Βουλή των Αντιπροσώπων οι πολίτες εκλέγουν αριθμό βουλευτών ανάλογα με τον πληθυσμό τους. **Η εκτελεστική εξουσία** ασκείται από τον Πρόεδρο. Ο Πρόεδρος εκλέγεται κάθε τέσσερα χρόνια από ένα σώμα εκλεκτόρων και έχει δικαίωμα επανεκλογής μόνο μία φορά. Πρώτος Πρόεδρος των ΗΠΑ εκλέχτηκε το 1789 ο Τζορτζ Ουάσινγκτον (από αυτόν έλαβε προς τιμήν του το όνομά της η πρωτεύουσα των ΗΠΑ). **Η δικαστική εξουσία** είναι ανεξάρτητη και αιρετή.

Διευκρινίσεις

Χάρβαρντ: Το πιο παλιό και σημαντικό πανεπιστήμιο των ΗΠΑ. Βρίσκεται στη Μασαχουσέτη. Ιδρύθηκε το 1636 από τον Τζον Χάρβαρντ.

Γέιλ: Πανεπιστήμιο στην πολιτεία Κονέκτικατ. Ιδρύθηκε το 1701.

Πρίνστον: Πανεπιστήμιο στην ομώνυμη πόλη της πολιτείας της Νέας Υόρκης. Ιδρύθηκε το 1746.

Γεώργιος Γ' (1738-1820): Βασιλιάς της Αγγλίας (1760-1820). Υπήρξε άσπονδος εχθρός της γαλλικής επανάστασης.

Τόμας Τζέφερσον (1743-1826): Αμερικανός πολιτικός, ο τρίτος πρόεδρος των ΗΠΑ (1801-1809).

Βενιαμίν Φραγκλίνος (1706-1790): Αμερικανός πολιτικός, διπλωμάτης, φυσικός και εφευρέτης. Διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια της αμερικανικής επανάστασης.

Βερσαλλίες: Πόλη της Γαλλίας, προάστιο του Παρισιού. Εκεί βρίσκεται το περίφημο ανάκτορο με τους ονομαστούς κήπους, το οποίο κτίστηκε επί Λουδοβίκου ΙΔ' και χρησίμευσε κατά την περίοδο 1692-1789 ως έδρα των Γάλλων βασιλέων.

Ας επαναλάβουμε τις χρονολογίες

1607-1732: Δημιουργούνται στα ανατολικά παράλια της Βόρειας Αμερικής 13 αποικίες υπό αγγλικό έλεγχο.

1756-1763: Ο Επταετής πόλεμος.

Σεπτέμβριος 1774: Οι Αμερικανοί συγκαλούν το Κογκρέσο της Φιλαδέλφειας.

Απρίλιος 1775: Ο αμερικανικός στρατός νικά τον αγγλικό στο Λέξινγκτον.

4 Ιουλίου 1776: Το Κογκρέσο της Φιλαδέλφειας ψηφίζει τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας.

Μετά το 1778: Οι Αμερικανοί συνάπτουν συμμαχίες με τη Γαλλία, την Ισπανία και την Ολλανδία.

Οκτώβριος 1781: Οι Αμερικανοί νικούν τους Άγγλους στο Γιόρκταουν, γεγονός που σήμανε και το τέλος του πολέμου.

1783: Υπογράφεται η συνθήκη των Βερσαλλιών, με την οποία η Αγγλία αναγνωρίζει τις αποικίες ως ανεξάρτητο κράτος.

1787: Ψηφίζεται το σύνταγμα των ΗΠΑ.

1789: Ο Τζορτζ Ουάσινγκτον εκλέγεται πρώτος πρόεδρος των ΗΠΑ.

Ας επαναλάβουμε τα κύρια σημεία της ενότητας

- ▶ Την περίοδο 1607-1732 δημιουργήθηκαν στα ανατολικά παράλια της Βόρειας Αμερικής 13 αποικίες υπό αγγλικό έλεγχο.
- ▶ Κάθε πολιτεία διοικούνταν από έναν κυβερνήτη που διοριζόταν από την Αγγλία.
- ▶ Η οικονομική ανάπτυξη των αποικιών έκανε τους περισσότερους αποίκους να δυσφορούν για την οικονομική κηδεμονία της Αγγλίας, ιδίως όταν τους επιβλήθηκαν και νέοι φόροι.
- ▶ Οι δύο πλευρές οδηγήθηκαν σταδιακά σε ρήξη. Η αδιαλλαξία της αγγλικής πλευράς είχε ως αποτέλεσμα την έκρηξη της αμερικανικής επανάστασης (1775).
- ▶ Στις 4 Ιουλίου 1776 ψηφίστηκε η αμερικανική Διακήρυξη της ανεξαρτησίας.
- ▶ Η ήττα των Άγγλων στη μάχη του Γιόρκταουν (1781) σήμανε και το τέλος του πολέμου.
- ▶ Με τη συνθήκη των Βερσαλλιών (1783) η Αγγλία αναγνώρισε τις αποικίες ως ανεξάρτητο κράτος με το όνομα Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Απαντήσεις στις ασκήσεις-δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. *Να διαβάσετε την πηγή. Κατόπιν να τη μελετήσετε παράλληλα με την πηγή 3α της προηγούμενης ενότητας. Να καταγράψετε τα συμπεράσματά σας σε σύντομο κείμενο.*

Κατά το β' μισό του 18ου αι. οι κάτοικοι των αγγλικών αποικιών της Βόρειας Αμερικής είχαν αποκτήσει πλέον κοινή συνείδηση και θέλησαν να αποτινάξουν την αγγλική κυριαρχία. Αγωνιζόμενοι να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους δηλώνουν στο προοίμιο της Διακήρυξης της 4ης Ιουλίου 1776 ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ισότιμοι και έχουν απαράγραπτα δικαιώματα (ζωής, ελευθερίας, αναζήτησης της ευτυχίας). Αυτά πρέπει να τα διασφαλίζει η κυβέρνηση με τη συγκατάθεση του λαού. Αν η κυβέρνηση παραβεί αυτή τη συμφωνία, ο λαός έχει δικαίωμα να την καταργήσει και να την αντικαταστήσει. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι η επίδραση των ιδεών του Διαφωτισμού ήταν εμφανής στη σύνταξη της διακήρυξης της αμερικανικής ανεξαρτησίας.

2. *Να αναζητήσετε επιδράσεις των πολιτικών θέσεων του Μοντεσκιέ στον τρόπο πολιτειακής οργάνωσης των ΗΠΑ.*

Στο σύνταγμα των ΗΠΑ (1787), το οποίο με κάποιες τροποποιήσεις ισχύει μέχρι σήμερα, καθιερώθηκε η λεγόμενη διάκριση των εξουσιών σε εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική. Την εκτελεστική εξουσία ασκεί ο πρόεδρος, τη νομοθετική το Κογκρέσο και τη δικαστική οι δικαστές. Τη διάκριση των εξουσιών προέβαλλε στα χρόνια του Διαφωτισμού ο Μοντεσκιέ, ο οποίος διακήρυττε ότι δε θα υπήρχε ελευθερία, αν οι εξουσίες αυτές συνέπιπταν στο ίδιο πρόσωπο. Ο Λουδοβίκος ΙΔ', αυθεντικός εκπρόσωπος του απολυταρχισμού, ταύτιζε τον εαυτό του με το κράτος: «το κράτος είμαι εγώ», έλεγε.

Αξιοποίηση των πηγών

Η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (Προοίμιο της Διακήρυξης, 4 Ιουλίου 1776)

Σχολιασμός: Βλέπε την απάντηση στην ερώτηση 1 της ενότητας.

Ερώτηση: Εντοπίστε τις επιδράσεις των ιδεών του Διαφωτισμού στο προοίμιο της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Η έκρηξη και η εξέλιξη της γαλλικής επανάστασης (1789-1794)

■ Η γαλλική κοινωνία

Οι τρεις τάξεις Τον 18ο αιώνα η γαλλική κοινωνία ήταν χωρισμένη σε τρεις θεσμοθετημένες τάξεις. Ο διαχωρισμός γινόταν με κριτήριο την καταγωγή και τα προνόμια που τους είχαν παραχωρηθεί από τον ηγεμόνα. Οι τάξεις αυτές ήταν: **ο κλήρος** (0,5% του πληθυσμού), **οι ευγενείς** (1,5% του πληθυσμού) και η **τρίτη τάξη** (98% του πληθυσμού), που την αποτελούσαν αστοί, αγρότες και εργάτες. Ο κλήρος και οι ευγενείς είχαν προνόμια, ενώ η τρίτη τάξη είχε μόνο υποχρεώσεις. Μόνο η τρίτη τάξη πλήρωνε φόρους, ενώ οι άλλες δύο όχι. Η κατάσταση αυτή (το παλαιό καθεστώς) προκαλούσε μεγάλη δυσαρέσκεια, ιδίως των αστών, οι οποίοι αποτελούσαν το ανώτερο στρώμα της τρίτης τάξης. Οι αστοί, ενώ κυριαρχούσαν στην οικονομική ζωή, δε συμμετείχαν στη λήψη πολιτικών αποφάσεων. Παράλληλα, όλη η τρίτη τάξη αγανακτούσε λόγω των άθλιων συνθηκών ζωής. Τον δριμύ χειμώνα του 1788-89, λόγω της έλλειψης τροφίμων, ο λαός επιδόθηκε σε λεηλασίες πλουσίων κατοικιών και κρατικών αποθηκών.

■ Η πρώτη φάση της γαλλικής επανάστασης, Μάιος 1789-Αύγουστος 1792

Η σύγκληση της Η κοινωνική ταραχή ανάγκασε τον βασιλιά Λουδοβίκο ΙΣΤ΄ να **συνέλευσης των τάξεων** συγκαλέσει συνέλευση των τάξεων στο ανάκτορο των Βερσαλλιών (5 Μαΐου 1789). Οι αντιπρόσωποι της τρίτης τάξης απαίτησαν μεταρρυθμίσεις. Ο βασιλιάς αντιπρότεινε την επιβολή νέων φόρων, μόνο για τα μέλη της τρίτης τάξης. Οι αντιπρόσωποι της τρίτης τάξης αντέδρασαν και, καθώς εκπροσωπούσαν το 98% των Γάλλων, αυτοανακηρύχθηκαν Εθνική συνέλευση. Ο βασιλιάς δεν τους αναγνώρισε και με διαταγή του έκλεισε η

αίθουσα όπου συνεδρίαζαν οι τάξεις. Τότε οι αντιπρόσωποι της τρίτης τάξης συνήλθαν στην αίθουσα του σφαιριστηρίου. Εκεί ορκίστηκαν να συντάξουν σύνταγμα (20 Ιουνίου 1789). Την προσπάθειά τους τη στήριξαν μερικοί κληρικοί και ευγενείς. Ο βασιλιάς υποχώρησε. Η Εθνοσυνέλευση αυτοανακηρύχθηκε Συντακτική συνέλευση (9 Ιουλίου 1789), με σκοπό να ψηφίσει σύνταγμα.

Η έκρηξη της επανάστασης Ο Λουδοβίκος ΙΣΤ΄ είχε υποχωρήσει, κάνοντας απλώς μια κίνηση τακτικής. Την ίδια στιγμή συγκέντρωνε στρατό, για να διαλύσει την Εθνοσυνέλευση. Όταν αυτό μαθεύτηκε, έντονη υπήρξε η λαϊκή αντίδραση. Πολλοί πολίτες οπλίστηκαν, για να υπερασπιστούν την Εθνοσυνέλευση. **Στις 14 Ιουλίου 1789 ο λαός του Παρισιού κατέλαβε τα ανάκτορα της Βαστίλης**, τόπο φυλάκισης και βασανιστηρίων. Η Βαστίλη αποτελούσε το σύμβολο του απολυταρχικού καθεστώτος. Σε ανάμνηση του γεγονότος της άλωσης της Βαστίλης η 14η Ιουλίου αποτελεί σήμερα εθνική γιορτή των Γάλλων. Την ίδια στιγμή σε ολόκληρη τη Γαλλία όλο και περισσότερες περιοχές επαναστατούσαν.

Η Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη Η Συντακτική συνέλευση ανακοίνωσε την κατάργηση των προνομίων (4 Αυγούστου 1789) και ψήφισε τη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη (26 Αυγούστου 1789). Η διακήρυξη **βασιζόταν στις ιδέες του Διαφωτισμού**. Μετά την κατάληψη των Βερσαλλιών (5 Οκτωβρίου 1789) ο βασιλιάς αναγκάστηκε να αποδεχθεί τις εξελίξεις.

Η διαμόρφωση τριών πολιτικών ρευμάτων Στη Συντακτική συνέλευση διαμορφώθηκαν τρία πολιτικά ρεύματα. Έλαβαν το όνομά τους από τις θέσεις όπου κάθονταν οι οπαδοί τους. Αυτά ήταν α) **η δεξιά**, που δεν ήθελε άλλες αλλαγές στο παλαιό καθεστώς, β) **το κέντρο**, που αποδεχόταν τη διατήρηση της μοναρχίας, αλλά με συμμετοχή ευγενών και μεγαλοαστών στη λήψη αποφάσεων και γ) **η αριστερά**, που επιθυμούσε την εγκαθίδρυση ενός πολιτεύματος ανάλογου με το αμερικανικό.

Η δημιουργία πολιτικών οργανώσεων Η συμμετοχή του λαού στις εξελίξεις οδήγησε στην ίδρυση πολιτικών οργανώσεων, **των λεσχών**. Δύο λέσχες, η λέσχη των Ιακωβίνων* και η λέσχη των Κορδελιέρων*, κινητοποιούσαν πολλούς πολίτες.

Ο ρόλος των πολιτικών φυλλαδίων και των εφημερίδων Οι πολιτικές απόψεις **διαδίδονταν με τα πολιτικά φυλλάδια και τις εφημερίδες**, που γνώριζαν μεγάλη διάδοση.

Το πρώτο σύνταγμα Η Συντακτική συνέλευση ψήφισε το 1791 το πρώτο σύνταγμα της Γαλλίας, **με το οποίο εγκαθιδρύθηκε η συνταγματική μοναρχία**. Το έθνος ανακηρύχτηκε κυρίαρχο. Νομοθετικό σώμα ορίστηκε η Νομο-

θετική συνέλευση (Βουλή), που θα προέκυπτε από εκλογές. Δικαίωμα ψήφου πάντως προβλεπόταν μόνο για όσους κατείχαν περιουσία και κατέβαλλαν φόρους. Η εκτελεστική εξουσία ανατέθηκε στον βασιλιά και σε έξι υπουργούς. Η δικαστική εξουσία αφαιρέθηκε από τον βασιλιά και έγινε ανεξάρτητη.

Αφαίρεση των προνομίων του κλήρου Οι επαναστάτες **εθνικοποίησαν την περιουσία του κλήρου**, την οποία χρησιμοποίησαν ως εγγύηση για την έκδοση χαρτονομίσματος, λόγω της άσχημης οικονομικής κατάστασης. Οι κληρικοί ορίστηκαν λειτουργοί του κράτους, με υποχρέωση υπακοής πρωτίστως στην πολιτεία. Ακόμη καταργήθηκαν οι συντεχνίες και απαγορεύτηκαν οι απεργίες.

Αντιδράσεις Στις μεταρρυθμίσεις αυτές αντέδρασαν **η εκκλησία και ο βασιλιάς**. Ο βασιλιάς προσπάθησε να εγκαταλείψει το Παρίσι. Αναγκάστηκε όμως να επιστρέψει, όταν έγινε αντιληπτός.

Ο πόλεμος εναντίον της Αυστρίας και της Πρωσίας Στη Νομοθετική συνέλευση, που προήλθε μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1791, κυριαρχούσαν οι Γιρονδίνοι. Τα προβλήματα, τα οποία η νέα συνέλευση κλήθηκε να λύσει, ήταν δύσκολα. Ο βασιλιάς και ορισμένοι αριστοκράτες ήρθαν σε συνεννόηση με τους βασιλείς της Αυστρίας και της Πρωσίας να επέμβουν από κοινού κατά του επαναστατικού καθεστώτος. Παράλληλα, ριζοσπαστικά τμήματα του λαού, οι *sans-culottes* (σαν-κιλότ: οι άνθρωποι αυτοί ονομάστηκαν στα ελληνικά «αβράκωτοι», επειδή δεν φορούσαν τα φαρδιά επάνω παντελόνια, τα οποία συνήθιζαν να φορούν στα χρόνια εκείνα οι αριστοκράτες και οι αστοί, αλλά φορούσαν τα απλά παντελόνια, τα οποία μοιάζουν με τα σημερινά), απαιτούσαν να εγκαταλείψει ο βασιλιάς τον θρόνο. Οι Γιρονδίνοι πίστευαν ότι ένας πόλεμος θα έκανε τον λαό να στηρίξει ακόμη περισσότερο το επαναστατικό καθεστώς· γι' αυτό επιδίωξαν την κήρυξη ενός πολέμου κατά της Αυστρίας και της Πρωσίας (20 Απριλίου 1792). Ο γαλλικός στρατός γνώρισε μια σειρά από ήττες και παρουσιάστηκε έλλειψη τροφίμων. Τα γεγονότα αυτά ώθησαν τον λαό σε εξέγερση. Ο λαός του Παρισιού κατέλαβε τα ανάκτορα του Κεραμεικού* (10 Αυγούστου 1792), αναγκάζοντας τον βασιλιά να καταφύγει στη Νομοθετική συνέλευση. Η Νομοθετική συνέλευση έθεσε σε περιορισμό τον βασιλιά και ανάθεσε την εκτελεστική εξουσία σε ένα συμβούλιο με επικεφαλής τον Δαντόν*, ο οποίος ήταν στέλεχος των Κορδελιέρων. Τα γεγονότα εξελίχθηκαν ραγδαία. Η Νομοθετική συνέλευση α) θέσπισε την καθολική ψηφοφορία για τους άνδρες, β) δήμευσε τις περιουσίες των αριστοκρατών που είχαν καταφύγει σε άλλες χώρες, γ) διαχώρισε την εκκλησία από το κράτος και δ) κήρυξε την πατρίδα σε κίνδυνο. **Ο γαλλικός στρατός νίκησε τον πρωσικό στο Βαλμί* (20 Σεπτεμβρίου 1792), γεγονός που έσωσε την επανάσταση.**

■ Η δεύτερη φάση της γαλλικής επανάστασης, Σεπτέμβριος 1792-Ιούλιος 1794

Η κατάργηση της βασιλείας Έπειτα από εκλογές με καθολική ψηφοφορία εκλέχτηκε η Συμβατική συνέλευση. Η Συμβατική συνέλευση, μετά από πρόταση των Ορεινών και παρά την αντίθεση των Γιρονδίνων, κατήργησε τη μοναρχία (21 Σεπτεμβρίου 1792). **Για πρώτη φορά στην Ευρώπη εγκαθιδρύθηκε το πολίτευμα της αβασίλευτης δημοκρατίας.**

Η αλλαγή ημερολογίου Η Συμβατική συνέλευση άλλαξε το ημερολόγιο, **κηρύσσοντας το έτος Ι της Δημοκρατίας** (1793). Ο βασιλιάς και η βασίλισσα καταδικάστηκαν σε θάνατο και αποκεφαλίστηκαν (1793).

Η συνέχιση του πολέμου Η Συμβατική συνέχισε τον πόλεμο και **κατέλαβε εδάφη που θεωρούνταν γαλλικά στο Βέλγιο και στις όχθες του ποταμού Ρήνου***. Η απόφαση αυτή προκάλεσε την αντίδραση πολλών ευρωπαϊκών κρατών.

Η κατάσταση στο εσωτερικό Στο εσωτερικό της Γαλλίας ξέσπασαν **αντεπαναστατικές εξεγέρσεις** (1793, στην επαρχία της Βανδέας στη δυτική Γαλλία). **Η οικονομική κατάσταση επιδεινωνόταν**, ιδίως για τα χαμηλά στρώματα.

Ποια μέτρα έλαβε η Συμβατική συνέλευση Η Συμβατική συνέλευση, έπειτα από πιέσεις των Ορεινών, στους οποίους κυριαρχούσαν οι Ιακωβίνοι, **σύστησε**: α) την Επιτροπή Δημόσιας Σωτηρίας, β) την Επιτροπή Γενικής Ασφάλειας και γ) επαναστατικά δικαστήρια για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι αντίπαλοι. Οι Γιρονδίνοι αντέδρασαν. Όμως οι ηγέτες τους, με διαταγή της Συμβατικής συνέλευσης, συνελήφθησαν (Ιούνιος 1793), έπειτα από πρόταση των Ορεινών. Λίγο αργότερα εγκρίθηκε το σύνταγμα του έτους Ι (24 Ιουνίου 1793).

Η Τρομοκρατία Μετά την πτώση των Γιρονδίνων οι Ορεινοί, με επικεφαλής τον Ροβεσπιέρο*, σχημάτισαν επαναστατική κυβέρνηση (4 Δεκεμβρίου 1793). Για να αντιμετωπίσουν τις αντεπαναστάσεις που ξεσπούσαν σε όλη τη Γαλλία, οι Ορεινοί αναδιοργάνωσαν τον στρατό. Ο στρατός έγινε έτσι ένα ισχυρό όπλο της επανάστασης εναντίον των εξωτερικών και των εσωτερικών εχθρών της. **Στο όνομα της προστασίας της επανάστασης εκτελέστηκαν με συνοπτικές διαδικασίες 40.000 περίπου άνθρωποι για αντεπαναστατική δράση** (περίοδος της Τρομοκρατίας). Η χριστιανική θρησκεία καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από τη λατρεία του Ανώτατου Όντος. Επίσης άλλαξε το ημερολόγιο καθώς και τα ονόματα των μηνών. Παρά τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης για τις κατώτερες τάξεις, τα ακραία μέτρα που εφαρμόστηκαν προκάλεσαν αντιδράσεις. Ο Ροβεσπιέρος έγινε το επίκεντρο των αντιδράσεων και η Συμβατική συνέλευση διέταξε την εκτέλεσή του (28 Ιουλίου 1794).

Διευκρινίσεις

Ιακωβίνοι: Μέλη πολιτικής οργάνωσης. Ήταν οι πιο αδιάλλακτοι εχθροί των αριστοκρατών. Οφείλουν το όνομά τους σε αίθουσα της μονής των Ιακωβίνων όπου συνεδρίαζαν. Αποτελούσαν την αριστερή πτέρυγα της επαναστατικής παράταξης και εξέφραζαν ριζοσπαστικές θέσεις για την ολοκλήρωση της δημοκρατίας. Υποστήριξαν τον Ροβεσπιέρο, ιδίως την περίοδο της Τρομοκρατίας. Η λέσχη τους έκλεισε το 1794 μετά την εκτέλεση του Ροβεσπιέρου.

Κορδελιέροι: Μέλη πολιτικής οργάνωσης. Έλαβαν το όνομά τους από το μοναστήρι των Κορδελιέρων όπου συνεδρίαζαν. Η λέσχη τους διαλύθηκε το 1784.

Κεραμεικός: Ανάκτορα στην όχθη του Σικουάνα. Καταστράφηκαν κατά την εξέγερση του 1871. Στη θέση τους βρίσκεται ο περίφημος ομώνυμος κήπος.

Δαντόν (1759-1794): Δικηγόρος και πολιτικός. Υπήρξε από τους πρωτεργάτες της γαλλικής επανάστασης και από τους πιο διαπρεπείς ρήτορές της. Ήταν φανατικός εχθρός της μοναρχίας. Ως υπουργός δικαιοσύνης επιτάχυνε τις διαδικασίες για την καταδίκη και την εκτέλεση του Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Εκτελέστηκε από τον Ροβεσπιέρο.

Βαλμί: Χωριό της βορειοδυτικής Γαλλίας.

Ρήνος: Ποταμός στα σύνορα μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας.

Ροβεσπιέρος (1758-1795): Δικηγόρος και πολιτικός. Γρήγορα έγινε ο αρχηγός των αδιάλλακτων δημοκρατικών. Λόγω της τιμιότητάς του ονομάστηκε αδιάφθορος. Υπήρξε αδιάλλακτος και ιδιαίτερα σκληρός, γεγονός που γέννησε την αντιπάθεια πολλών σε όλες τις πολιτικές πτέρυγες της επανάστασης. Έτσι καθαιρέθηκε με συνωμοσία και καρατομήθηκε.

Ας επαναλάβουμε τις χρονολογίες

Χειμώνας του 1788-1789: Λόγω της έλλειψης τροφίμων ο λαός επιδίδεται σε λεηλασίες πλούσιων σπιτιών και κρατικών αποθηκών.

5 Μαΐου 1789: Ο βασιλιάς συγκαλεί συνέλευση των τάξεων στο ανάκτορο των Βερσαλλιών.

20 Ιουνίου 1789: Οι αντιπρόσωποι της τρίτης τάξης συγκεντρώνονται στην αίθουσα του σφαιριστηρίου, όπου ορκίζονται ότι θα δώσουν σύνταγμα στη χώρα.

9 Ιουλίου 1789: Η Εθνοσυνέλευση αυτοανακηρύσσεται σε συντακτική.

14 Ιουλίου 1789: Ο λαός του Παρισιού καταλαμβάνει τη Βασίλη.

- 4 Αυγούστου 1789:** Η Συντακτική συνέλευση ανακοινώνει την κατάργηση των προνομίων.
- 26 Αυγούστου 1789:** Η Συντακτική συνέλευση ψηφίζει τη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη.
- 5 Οκτωβρίου 1789:** Ο λαός του Παρισιού καταλαμβάνει τα ανάκτορα των Βερσαλλιών.
- 1791:** Η Συντακτική ψηφίζει το πρώτο σύνταγμα της Γαλλίας, εγκαθιδρύοντας τη συνταγματική μοναρχία.
- Σεπτέμβριος 1791:** Γίνονται εκλογές για την ανάδειξη Νομοθετικής συνέλευσης.
- 20 Απριλίου 1792:** Η Γαλλία κηρύττει τον πόλεμο κατά της Αυστρίας και της Πρωσίας.
- 10 Αυγούστου 1792:** Ο λαός του Παρισιού καταλαμβάνει τα ανάκτορα του Κερμαεικού.
- 20 Σεπτεμβρίου 1792:** Οι Γάλλοι νικούν τους Πρώσους στο Βαλμί.
- 21 Σεπτεμβρίου 1792:** Η Συμβατική συνέλευση καταργεί τη μοναρχία και εγκαθιδρύει το πολίτευμα της αβασιλευτής δημοκρατίας.
- 1793:** Η Συμβατική συνέλευση αλλάζει το ημερολόγιο, κηρύσσοντας το έτος Ι της Δημοκρατίας. Ο βασιλιάς και η βασίλισσα καταδικάζονται σε θάνατο και αποκεφαλίζονται. Στο εσωτερικό της Γαλλίας ξεσπούν αντεπαναστατικά κινήματα.
- Ιούνιος 1793:** Η Συμβατική συνέλευση διατάσσει τη σύλληψη των ηγετών των Γιρονδίνων.
- 24 Ιουνίου 1793:** Η Συμβατική συνέλευση εγκρίνει το σύνταγμα του έτους Ι.
- 4 Δεκεμβρίου 1793:** Οι Ορεινοί σχηματίζουν επαναστατική κυβέρνηση.
- 28 Ιουλίου 1794:** Η Συμβατική συνέλευση αποφασίζει την εκτέλεση του Ροβεσπιέρου.

Ας επαναλάβουμε τα κύρια σημεία της ενότητας

- ▶ Η γαλλική κοινωνία του 18ου αιώνα χωρίζεται σε τρεις θεσμοθετημένες τάξεις: τον κλήρο (0,5% του πληθυσμού), τους ευγενείς (1,5% του πληθυσμού) και την τρίτη τάξη (98% του πληθυσμού). Ο κλήρος και οι ευγενείς είχαν προνόμια, ενώ η τρίτη τάξη είχε μόνο υποχρεώσεις.
- ▶ Τον δριμύ χειμώνα 1788-1789, λόγω της έλλειψης τροφίμων, ο λαός επιδόθηκε σε λεηλασίες σπιτιών και κρατικών αποθηκών.
- ▶ Η άσχημη κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα ανάγκασε τον βασιλιά Λουδοβίκο ΙΣΤ΄ να συγκαλέσει συνέλευση των γενικών τάξεων (5 Μαΐου 1789). Οι αντιπρόσωποι της τρίτης τάξης ζήτησαν να γίνουν μεταρρυθμί-

σεις, τις οποίες δε δέχτηκε ο βασιλιάς. Ως αντίδραση αυτοανακηρύχτηκαν σε Εθνική συνέλευση. Η Εθνοσυνέλευση αυτοανακηρύχτηκε σε Συντακτική συνέλευση (9 Ιουλίου 1789), με σκοπό να ψηφίσει σύνταγμα.

- Ο βασιλιάς συγκέντρωσε στρατό για να διαλύσει την Εθνοσυνέλευση. Ο λαός του Παρισιού πήρε τα όπλα στα χέρια του για να υπερασπιστεί την Εθνοσυνέλευση. Στις 14 Ιουλίου 1789 κατέλαβε τη Βαστίλη, η οποία αποτελούσε το σύμβολο της απολυταρχίας. Σε ανάμνηση αυτού του γεγονότος η 14η Ιουλίου αποτελεί σήμερα εθνική γιορτή των Γάλλων.
- Η Συντακτική συνέλευση στις 4 Αυγούστου 1789 ανακοίνωσε την κατάργηση των προνομίων και στις 26 Αυγούστου ψήφισε τη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη.
- Η Συντακτική συνέλευση ψήφισε (1791) το πρώτο σύνταγμα της Γαλλίας, εγκαθιδρύοντας το πολίτευμα της συνταγματικής μοναρχίας.
- Στις 21 Σεπτεμβρίου 1792 καταργήθηκε η μοναρχία και εγκαθιδρύθηκε για πρώτη φορά στην Ευρώπη το πολίτευμα της αβασίλευτης δημοκρατίας. Επίσης έγινε αλλαγή ημερολογίου. Έτσι άρχισε το έτος Ι της Δημοκρατίας.
- Ο βασιλιάς και η βασίλισσα καταδικάστηκαν και αποκεφαλίστηκαν (1793).
- Οι Ορεινοί με ηγέτη τον Ροβεσπιέρο σχημάτισαν επαναστατική κυβέρνηση (4 Δελεμβρίου 1793). Αναδιοργάνωσαν τον στρατό και στράφηκαν κατά των εχθρών της επανάστασης στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Στο όνομα της προστασίας της επανάστασης εκτελέστηκαν περίπου 40.000 άνθρωποι, οι οποίοι θεωρούνταν ύποπτοι για δράση κατά της επανάστασης. Η περίοδος αυτή ονομάστηκε περίοδος της Τρομοκρατίας.

Απαντήσεις στις ασκήσεις-δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

- 1. Να μελετήσετε την πηγή 1. Στη συνέχεια, και αφού ξαναμελετήσετε τις πηγές 3 και 4 της ενότητας 1, να συντάξετε σύντομο κείμενο με θέμα τις επιδράσεις του Διαφωτισμού στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη της γαλλικής επανάστασης.**

Ο Διαφωτισμός ως κίνημα αγκάλιασε το μεγαλύτερο τμήμα της γαλλικής κοινωνίας. Οι άνθρωποι απέκτησαν αυτογνωσία και οπλίστηκαν με αγωνιστικό φρόνημα. Η Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, που ψηφίστηκε (26 Αυγούστου 1789) από τη Συντακτική συνέλευση, βασίζεται στις αρχές του Διαφωτισμού. Ουσιαστικά σε αυτήν κυριαρχούν οι απόψεις του Βολτέρου, του Λοκ και του Ρουσώ. Βάση για τη διεκδίκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου. Ο άνθρωπος από τη γέννησή του έχει απαραίτητα δικαιώματα (ζωής, ελευθερίας, ιδιοκτησίας). Τη διασφάλιση των δικαιω-

μάτων αυτών, κατά παραχώρηση, αναλαμβάνει το κράτος. Η μη εξασφάλιση αυτών δίνει δικαίωμα στον λαό να αντιδράσει, ακόμα και δυναμικά. Οι άνθρωποι είναι ίσοι απέναντι στον νόμο, ελεύθεροι να εκφράζουν τη σκέψη τους και να λατρεύουν τον θεό της αρεσκείας τους (ανεξιθρησκία) χωρίς περιορισμούς και διακρίσεις.

2. Να μελετήσετε και στη συνέχεια να σχολιάσετε την εικόνα 2.

Ο ζωγράφος Ζακ-Λουί Νταβίντ (1748-1825) θεωρείται ένας από τους πρωτεργάτες του ευρωπαϊκού νεοκλασικισμού στη ζωγραφική. Υπήρξε υποστηρικτής της γαλλικής επανάστασης και φίλος του Ροβεσπιέρου. Υπήρξε μέλος της Συμβατικής συνέλευσης και αργότερα ψήφισε τη θανατική καταδίκη του Λουδοβίκου ΙΣΤ΄. Με το έργο του *Ο όρκος του Σφαιριστηρίου* (ονομάστηκε έτσι από την αίθουσα των ανακτόρων όπου συγκεντρώθηκαν και έδωσαν τον σχετικό όρκο) θέλησε να αποδώσει μία σημαντική ιστορική πηγή, κατά την οποία οι εκπρόσωποι της τρίτης τάξης ορκίστηκαν να μη διαλυθούν αν δε δοθεί σύνταγμα στον γαλλικό λαό. Ο Γάλλος ζωγράφος σε μια σημαντική σύνθεση αποδίδει το πάθος και την αποφασιστικότητα των λαϊκών εκπροσώπων.

3. Αφού μελετήσετε την πηγή 2 και την εικόνα 3, να αναφερθείτε στη συμμετοχή και στον ρόλο των γυναικών στη γαλλική επανάσταση.

Τα αιτήματα για ελευθερία, ισότητα και ανθρώπινα δικαιώματα δεν μπορούσαν να επικρατήσουν, αν δεν είχαν καθολική απήχηση από τον λαό. Γρήγορα έγιναν σημαία για όλους τους αδικημένους. Ο πρώτος που έθεσε το ζήτημα της πλήρους εξίσωσης των δύο φύλων ήταν ο Γάλλος διαφωτιστής και επαναστάτης Κοντορσέ με το δοκίμιο *Η αναγνώριση πλήρων δικαιωμάτων του πολίτη στις γυναίκες* (1790). Η Ολυμπία ντε Γκουζ, βιώνοντας τα γεγονότα της επανάστασης, προσπαθεί να συνεγείρει τις γυναίκες στη δυναμική διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Οι γυναίκες από την πρώτη στιγμή είχαν βγει στους δρόμους και αγωνίζονταν παράλληλα με τους άντρες. Η εικόνα του βιβλίου αφήνει να φανεί το πάθος του μεγάλου πλήθους των οπλισμένων γυναικών που συμμετείχαν στην πορεία εναντίον των ανακτόρων των Βερσαλλιών (5 Οκτωβρίου 1789). Ο αγώνας για την κατάκτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων δε θα είχε πετύχει, αν όλος ο γαλλικός λαός, άντρες και γυναίκες, δε συμμετείχε στην επανάσταση. Βέβαια η προσπάθεια για εξίσωση ανδρών και γυναικών απαίτησε πολλούς αγώνες ώσπου να ολοκληρωθεί· υπήρξε πάντως αποτέλεσμα, σε μεγάλο βαθμό, των ιδεών της γαλλικής επανάστασης.

4. Να συγκεντρώσετε στοιχεία για τις πολιτικές αντιλήψεις του Ροβεσπιέρου (πηγή 4 και ενότητα 4, πηγές 1 και 3).

Ο Ροβεσπιέρος, δικηγόρος και ηγετική φυσιογνωμία των Ιακωβίνων, υπήρξε πολέμιος της βασιλείας και των ευγενών και υπέρμαχος των δημοκρατικών

ελευθεριών. Θεωρούσε τον βασιλικό θεσμό ξεπερασμένο και ότι μόνο σε ένα δημοκρατικό καθεστώς μπορούν οι άνθρωποι να ευημερήσουν, αφού τότε μόνο το κράτος αποτελεί την πραγματική πατρίδα όλων των ανθρώπων που το συνθέτουν. Έφτασε, μάλιστα, να υποστηρίζει και τη χρήση βίας για την προάσπιση των θέσεων αυτών. Χαρακτηριστικά έλεγε: «Στους εχθρούς του λαού (η επαναστατική κυβέρνηση) δεν οφείλει παρά μόνο τον θάνατό τους». Η υπέρμετρη χρήση βίας (40.000 άνθρωποι θανατώθηκαν ως ύποπτοι για αντεπαναστατική δράση – περίοδος της Τρομοκρατίας) είχε ως αποτέλεσμα ο Ροβεσπιέρος λόγω της σκληρότητάς του να βρεθεί στο στόχαστρο και τελικά με απόφαση της Συμβατικής συνέλευσης να εκτελεστεί μαζί με τους συνεργάτες του.

Αξιοποίηση των πηγών

«Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη», 1789

Σχολιασμός: Βλέπε την απάντηση στην ερώτηση 1 της ενότητας.

Ερώτηση: Μπορείτε να εντοπίσετε τις επιδράσεις των ιδεών του Διαφωτισμού στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη;

Τα δικαιώματα των γυναικών αγνοήθηκαν και από τους επαναστάτες («Olympe de Gouges, “Déclaration of the Rights of Woman and Female Citizen”», Women in Revolutionary Paris, 1785-1795)

Σχολιασμός: Βλέπε την απάντηση στην ερώτηση 3 της ενότητας.

Ερώτηση: Ποιο θέμα θίγει στο κείμενο αυτό η Ολυμπία ντε Γκουζ; Πώς αυτό σχετίζεται με τις ιδέες του Διαφωτισμού;

Μια σκιαγράφιση του «μέσου» Ιακωβίνου (C.C. Brinton, The Jacobins, An essay in the New History)

Σχολιασμός: Οι Ιακωβίνοι ήταν μία πολιτική οργάνωση (λέσχη) που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της γαλλικής επανάστασης με μετριοπαθή χαρακτήρα. Σταδιακά έγινε περισσότερο δημοκρατική, συγκεντρώνοντας γύρω της τη μεσαία αστική τάξη. Αυτό φαίνεται και από τις κύριες επιδιώξεις της: εθνική ανεξαρτησία, αβασίλευτη διακυβέρνηση, καθολικό δικαίωμα ψήφου, ίσα πολιτικά δικαιώματα, κατάργηση των διακρίσεων, ανταγωνιστική βιομηχανική και αγροτική κοινωνία κ.ά. Όλα αυτά ήταν στην ουσία αιτήματα της ανερχόμενης τότε αστικής τάξης.

Ερώτηση: Ποιες οι επιδιώξεις του «μέσου» Ιακωβίνου;

Ο Ροβεσπιέρος για τις αρχές λειτουργίας μιας επαναστατικής κυβέρνησης (Ροβεσπιέρος, Λόγος στη Συμβατική Εθνοσυνέλευση)

Σχολιασμός: Ο Ροβεσπιέρος (1758-1794) υπήρξε κορυφαίος πολιτικός της γαλ-

λικής επανάστασης. Υποστήριξε την καθαίρεση του βασιλιά και, όταν η Γαλλία βρέθηκε σε κίνδυνο, τάχθηκε υπέρ της δημιουργίας «της Επιτροπής Δημόσιας Σωτηρίας» με απόλυτες εξουσίες. Οι καλοί πολίτες, δήλωνε, προστατεύονται και οι εχθροί του λαού θανατώνονται. Οι υπερβολές αυτές του ίδιου και των Ιακωνίνων οδήγησαν στη δημιουργία αντιπολιτευτικού ρεύματος. Ο Ροβεσπιέρος έπεσε σε δυσμένεια, φυλακίστηκε και στη συνέχεια καρατομήθηκε με 21 συνεργάτες του.

Ερώτηση: Πώς δικαιολογεί την κρατική βία ο Ροβεσπιέρος;

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Η τελευταία φάση της γαλλικής επανάστασης (1794-1799) και η εποχή του Ναπολέοντα (1799-1815)

■ Η τρίτη και τελευταία φάση της γαλλικής επανάστασης (1794-1799)

Το έργο των Θερμιδοριανών Μετά την εκτέλεση του Ροβεσπιέρου τη Συμβατική συνέλευση έλεγχαν οι μετριοπαθείς, οι Θερμιδοριανοί (από τον μήνα Θερμιδór*, κατά τον οποίον επικράτησαν). Οι Θερμιδοριανοί κατήργησαν τα περισσότερα από τα ριζοσπαστικά μέτρα των Ορεινών και επανέφεραν την επανάσταση στις αρχικές θέσεις της. Κατόπιν **ψήφισαν νέο Σύνταγμα** (1795). **Η εκτελεστική εξουσία ανατέθηκε σε ένα πενταμελές Διευθυντήριο**. Το Διευθυντήριο ζήτησε τη στήριξη των στρατηγών που είχαν αναδειχθεί κατά τη διάρκεια της επανάστασης, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα μεγάλα προβλήματα.

■ Η εποχή του Ναπολέοντα (1799-1815)

Ο Ναπολέων καταλαμβάνει την εξουσία Στις 9 Νοεμβρίου 1799 ο Ναπολέων Βοναπάρτης, ο πιο δημοφιλής και ικανός στρατηγός, κατέλαβε την εξουσία με την έγκριση του Διευθυντηρίου. Η μετριοπαθής αστική τάξη στήριξε τον Ναπολέοντα, τον οποίο θεωρούσε ικανό να θεμελιώσει τη σταθερότητα στο εσωτερικό και να εδραιώσει τη γαλλική κυριαρχία στην Ευρώπη. Αρχικά ο Ναπολέων ανακηρύχθηκε **Πρώτος Ύπατος* (1799-1804) και κατόπιν Αυτοκράτορας (1804-1815)**. Το πολίτευμα παρέμενε τυπικά το ίδιο. Στην ουσία όμως ο Ναπολέων κυβερνούσε ως απόλυτος μονάρχης.

Οι μεταρρυθμίσεις του Ναπολέοντα Ο Ναπολέων επέφερε σημαντικές μεταρρυθμίσεις **στη διοίκηση, στην εκπαίδευση και στην οικονομία**. Στόχος του ήταν να ελέγξει το κράτος και να κάνει τη λειτουργία του πιο αποτελε-

σματική. Το 1804 καθιερώθηκε νέος νομικός κώδικας, ο Ναπολεόντειος Κώδικας, που διατηρούσε ως νόμους μερικές αρχές της γαλλικής επανάστασης. Ο Ναπολεόντειος Κώδικας διαδόθηκε σε όλη την Ευρώπη από τον γαλλικό στρατό και παραμένει έως και σήμερα η βάση του νομικού συστήματος της Γαλλίας και άλλων ευρωπαϊκών κρατών.

Η γαλλική κυριαρχία στον ευρωπαϊκό χώρο Η Γαλλία του Ναπολέοντα αντιμετώπισε νικηφόρα κατά καιρούς όλες σχεδόν τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, **κατορθώνοντας να θέσει υπό τον έλεγχό της μεγάλο τμήμα της Ευρώπης.**

Σύγκρουση με την Αγγλία Ο Ναπολέων θεωρούσε **μεγαλύτερό του αντίπαλο την Αγγλία.** Έτσι εφάρμοσε από το 1806 ηπειρωτικό αποκλεισμό, εμποδίζοντας τη διακίνηση αγγλικών εμπορευμάτων στα λιμάνια της Ευρώπης. Ως αντίποινα η Αγγλία απέκλεισε από τη θάλασσα τη Γαλλία, εμποδίζοντας πλοία άλλων κρατών να φθάνουν στις γαλλικές ακτές.

Βασίλεια-δορυφόροι Χάρη στις κατακτήσεις του ο Ναπολέων δημιούργησε βασίλεια-δορυφόρους της Γαλλίας **σε πολλά μέρη της Ευρώπης.**

Αντιδράσεις Στις κατεχόμενες χώρες η Γαλλία επέβαλε υψηλούς φόρους, για να μπορεί να χρηματοδοτεί τους πολέμους της. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την αντίδραση από τη μία **των ευγενών και του ανώτερου κλήρου**, που ήθελαν την αποκατάσταση της μοναρχίας και των προνομίων τους, και από την άλλη **των λαϊκών στρωμάτων**, που επιβαρύνονταν οικονομικά και τελούσαν υπό ξένη κατοχή.

Η εκστρατεία στη Ρωσία Το 1812 ο Ναπολέων επιτέθηκε στη Ρωσία, επειδή αυτή δεν εφάρμοζε αυστηρά τον ηπειρωτικό αποκλεισμό κατά των Άγγλων. Ο γαλλικός στρατός έφθασε μέχρι τη Μόσχα, χωρίς όμως να μπορέσει να κυριαρχήσει στη χώρα. Λόγω α) του χειμώνα, β) των ασθενειών και γ) των επιθέσεων, ο γαλλικός στρατός **αναγκάστηκε να υποχωρήσει.**

Η μάχη στη Λειψία Κατά την υποχώρηση των Γάλλων ένας νέος συνασπισμός ευρωπαϊκών χωρών (Αγγλία, Αυστρία, Πρωσία, Ρωσία, Ισπανία, Σουηδία, βασίλειο της Νεάπολης) **νίκησε τις γαλλικές δυνάμεις** στη μάχη της Λειψίας το 1813. Από τους 600.000 άνδρες του γαλλικού στρατού επέστρεψαν στη Γαλλία λιγότεροι από 100.000 άνδρες.

Η μάχη στο Βατερλό Το 1815 στο Βατερλό του Βελγίου η ήττα των γαλλικών δυνάμεων σήμανε **το τέλος της κυριαρχίας του Ναπολέοντα*.**

■ Γαλλική επανάσταση και εποχή του Ναπολέοντα: μια αποτίμηση

Κατακτήσεις Η περίοδος 1789-1815 επέφερε σημαντικές αλλαγές στην ευρωπαϊκή και στην παγκόσμια ιστορία. Στη διάρκεια της:

- Η γαλλική αστική τάξη κατέλαβε την εξουσία, εμπνέοντας και τις άλλες τάξεις της Ευρώπης.
- Η αστική τάξη προώθησε τα συμφέροντά της και με διάφορες μεταρρυθμίσεις αναπτύχθηκε η φιλελεύθερη οικονομία και η οικονομία της ελεύθερης αγοράς.
- Οι αρχές του Διαφωτισμού έγιναν πολιτικά αιτήματα και σε μεγάλο βαθμό δικαιώθηκαν.
- Η απολυταρχία κατέρρευσε στη Γαλλία και κλονίστηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη.
- Εμφανίστηκε η ιδέα της ταύτισης έθνους και κράτους. Πολίτες και κράτος συνδέθηκαν σε ένα πλαίσιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων (λ.χ. πολιτικά δικαιώματα και υποχρέωση στρατιωτικής θητείας). Έτσι δημιουργήθηκε η σημερινή έννοια της πατρίδας, στο πλαίσιο του έθνους-κράτους, που προκαλεί και επιδιώκει την αφοσίωση των ανθρώπων-πολιτών.
- Η εκκλησία διαχωρίστηκε για πρώτη φορά στη νεότερη εποχή από το κράτος.
- Τα προνόμια των ευγενών και του κλήρου καταργήθηκαν και κυριάρχησε η αντίληψη ότι όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται με τα ίδια δικαιώματα.
- Ο λαός εξελίχθηκε σε κινητήρια δύναμη της ιστορίας και αποκλειστική πηγή εξουσίας με την καθιέρωση συνταγμάτων και της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας. Τα φυσικά δικαιώματα του Διαφωτισμού μεταβλήθηκαν σε πολιτικά και οι υπήκοοι έγιναν πολίτες.
- Αναπτύχθηκαν ιδέες και κινήματα που σημάδεψαν την παγκόσμια ιστορία, όπως ο φιλελευθερισμός, ο εθνικισμός, ο κοινωνικός ριζοσπαστισμός και ο σοσιαλισμός.

■ Το συνέδριο της Βιέννης

Η σύγκληση του συνεδρίου Οι νικητές του Ναπολέοντα συγκάλεσαν το συνέδριο της Βιέννης (Σεπτέμβριος 1814-Ιούνιος 1815). Κατά τις εργασίες του συνεδρίου μερίμνησαν για την **επαναχάραξη των συνόρων**, για να **επιβάλουν μία βιώσιμη ισορροπία**, την **επαναφορά της απολυταρχίας** και την **καταστολή των επαναστατικών ιδεών**. Στη Γαλλία επαναφέρθηκε η βασιλεία και τα σύνορα επανήλθαν στα όρια του 1789.

Η Ιερή Συμμαχία* Τον Νοέμβριο του 1815 η **Ρωσία, η Αυστρία και η Πρωσία**, χώρες που πρέσβευαν την απολυταρχία και την αντεπανάσταση, συγκρότησαν την Ιερή Συμμαχία. Όλοι σχεδόν οι εκδιωχθέντες ηγεμόνες

απέκτησαν ξανά τον θρόνο τους. Η επόμενη περίοδος ονομάστηκε **εποχή της Παλινόρθωσης** ή απλώς **Παλινόρθωση** (1815-1830). Όλα έδειχναν ότι οι προεπαναστατικοί θεσμοί είχαν αποκατασταθεί. Οι αρχές της γαλλικής επανάστασης όμως (ελευθερία, ισότητα, δικαίωμα εθνικής αυτοδιάθεσης) είχαν διαδοθεί ευρύτατα στους ευρωπαϊκούς λαούς.

Διευκρινίσεις

Θερμιδός: Ο ενδέκατος μήνας του ημερολογίου που θέσπισε η γαλλική επανάσταση. Αντιστοιχεί με την περίοδο 19 Ιουλίου-18 Αυγούστου. Οφείλει την ονομασία του στην υψηλή θερμοκρασία, καθώς την περίοδο αυτή ο καιρός είναι πολύ ζεστός. Έχει μείνει στην ιστορία η 9η Θερμιδός του Β' έτους ως η ημέρα τερματισμού της Τρομοκρατίας του Ροβεσπιέρου.

Ύπατος: Τον τίτλο αυτό (consul) έφεραν οι δύο ανώτατοι άρχοντες στη Ρώμη μετά την κατάργηση της βασιλείας (509 π.Χ.). Η θητεία τους στο αξίωμα αυτό διαρκούσε έναν χρόνο.

Το τέλος της κυριαρχίας του Ναπολέοντα: Μετά την ήττα στο Βατερλό ο Ναπολέων παραδόθηκε στους Άγγλους, οι οποίοι τον μετέφεραν στο νησί του Ατλαντικού Αγία Ελένη. Εκεί ο Ναπολέων πέθανε μετά από έξι χρόνια (1821).

Ιερή Συμμαχία: Η Ιερή Συμμαχία είχε ως στόχο τη διατήρηση των μοναρχικών καθεστώτων και την καταστολή κάθε επαναστατικού κινήματος.

Ας επαναλάβουμε τις χρονολογίες

1795: Οι Θερμιδοριανοί ψηφίζουν νέο σύνταγμα.

9 Νοεμβρίου 1799: Ο Ναπολέων Βοναπάρτης καταλαμβάνει την εξουσία.

1804: Θεσπίζεται ο Ναπολεόντειος Κώδικας.

1806: Ο Ναπολέων εφαρμόζει ηπειρωτικό αποκλεισμό στην Αγγλία.

1812: Οι Γάλλοι επιτίθενται κατά της Ρωσίας.

1813: Ο γαλλικός στρατός ηττάται στη μάχη της Λειψίας από τον στρατό των συνασπισμένων ευρωπαϊκών κρατών.

1815: Ο γαλλικός στρατός ηττάται στη μάχη του Βατερλό από τον στρατό των συνασπισμένων ευρωπαϊκών κρατών.

Σεπτέμβριος 1814-Ιούνιος 1815: Οι νικητές του Ναπολέοντα συγκαλούν το συνέδριο της Βιέννης.

Νοέμβριος 1815: Η Ρωσία, η Αυστρία και η Πρωσία ιδρύουν την Ιερή Συμμαχία.

Η διακυβέρνηση του Ναπολέοντα

- Πρώτος Ύπατος: 1799-1804
- Αυτοκράτορας: 1804-1815

Ας επαναλάβουμε τα κύρια σημεία της ενότητας

- ▶ Μετά την εκτέλεση του Ροβεσπιέρου τη Συμβατική συνέλευση έλεγχαν οι μετριοπαθείς (Θερμιδοριανοί), οι οποίοι επανέφεραν την επανάσταση στις αρχικές θέσεις της και ψήφισαν νέο σύνταγμα.
- ▶ Στις 9 Νοεμβρίου 1799 ο Ναπολέων Βοναπάρτης κατέλαβε την εξουσία ως Πρώτος Ύπατος. Στη συνέχεια (1804) ανακηρύχθηκε αυτοκράτορας.
- ▶ Ο Ναπολέων επέφερε σημαντικές μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση, στην εκπαίδευση και στην οικονομία.
- ▶ Η Γαλλία του Ναπολέοντα αντιμετώπισε νικηφόρα κατά καιρούς όλες σχεδόν τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, κατορθώνοντας να θέσει υπό τον έλεγχό της μεγάλο τμήμα της Ευρώπης.
- ▶ Η αποτυχημένη εκστρατεία του Ναπολέοντα στη Ρωσία (1812) σήμανε την αρχή του τέλους της γαλλικής κυριαρχίας στην Ευρώπη.
- ▶ Η ήττα των Γάλλων στο Βατερλό (1815) υπήρξε το οριστικό τέλος της κυριαρχίας του Ναπολέοντα.
- ▶ Στο συνέδριο της Βιέννης (Σεπτέμβριος 1814-Ιούνιος 1815) οι νικητές του Ναπολέοντα μερίμνησαν για την επαναχάραξη των συνόρων, την ανασυγκρότηση της απολυταρχίας και την καταστολή των επαναστατικών ιδεών.
- ▶ Τον Νοέμβριο του 1815 η Ρωσία, η Αυστρία και η Πρωσία συγκρότησαν την Ιερή Συμμαχία.

Απαντήσεις στις ασκήσεις-δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

- 1. Μέχρι το 1789 η διαχείριση της πολιτικής εξουσίας αποτελούσε προνόμιο του βασιλιά. Ποιες άλλες κοινωνικές δυνάμεις εισήλθαν στο πολιτικό σκηνικό με τη γαλλική επανάσταση; Ποιες ήταν οι επιδιώξεις και ο ρόλος τους;**

Η γαλλική επανάσταση υπήρξε γεγονός κοσμοϊστορικό. Τα προνόμια των ανώτερων τάξεων καταργήθηκαν. Η απολυταρχία κατέπεσε και η εξουσία εκφράστηκε στη συνέχεια από τον λαό. Δικαίωμα ψήφου απέκτησαν μόνο οι άντρες. Η αστική τάξη κυριάρχησε. Στο πολιτικό προσκήνιο πάντως εισήλθαν και οι λαϊκές μάζες, που απαίτησαν όχι μόνο κοινωνική αλλά και πολιτική ισότητα.

2. Διαθεματική δραστηριότητα: Να καταγράψετε πολιτικούς όρους που καθιερώθηκαν στα χρόνια της γαλλικής επανάστασης και χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα.

Δεξιά: Πολιτικό ρεύμα που συγκροτήθηκε στη Συντακτική συνέλευση. Δεν επιθυμούσε περαιτέρω μεταβολές του παλαιού καθεστώτος. Πήρε το όνομά του από τις θέσεις στις οποίες κάθονταν οι οπαδοί του.

Αριστερά: Πολιτικό ρεύμα που συγκροτήθηκε στη Συντακτική συνέλευση. Οραματιζόταν ένα πολίτευμα όπως το αμερικανικό. Πήρε το όνομά του από τις θέσεις στις οποίες κάθονταν οι οπαδοί του.

Διευθυντήριο: Η περίοδος 1795-1799 της γαλλικής επανάστασης, κατά την οποία η εξουσία βρισκόταν στα χέρια μιας πενταμελούς επιτροπής. Με αυτό το όνομα από τότε αποκαλείται κάθε ολιγοπρόσωπη αυταρχική εξουσία.

Δημοκρατία: Ως σύνθημα σήμαινε τότε, αλλά και στα μεταγενέστερα χρόνια, την αβασίλευτη δημοκρατία.

Ιακωβίνοι: Μέλη πολιτικής οργάνωσης που έδρασε κατά τη διάρκεια της γαλλικής επανάστασης. Οι Ιακωβίνοι έμειναν ονομαστοί για τον φανατισμό τους και τις ακραίες θέσεις τους. Πήραν το όνομά τους από το μοναστήρι του Αγίου Ιακωβίνου στο οποίο συνεδρίαζαν. Μεταφορικά η λέξη δηλώνει τον φανατικό που δεν αποκλείει τη χρήση βίας, προκειμένου να πραγματοποιήσει τους σκοπούς του.

Αξιοποίηση των πηγών

Η γαλλική επανάσταση δίδαξε στους λαούς να αντιστέκονται στους τυράννους (Ροβεσπιέρος, Λόγος στη Συμβατική Εθνοσυνέλευση)

Σχολιασμός: Ο Ροβεσπιέρος, ο μεγάλος δημεγέρτης, εκφωνεί λόγο στην Εθνοσυνέλευση, κατά το τέλος της πιο δύσκολης φάσης της επανάστασης. Οι ραγδαίες εξελίξεις βοήθησαν στην αποσαφήνιση των πολιτικών του θέσεων. Κατακρίνει τους Ευρωπαίους που ασχολούνται με βασιλιάδες και ευγενείς, πρόσωπα και θεσμούς που η γαλλική κοινωνία είχε απορρίψει. Έτσι δινόταν πλέον η δυνατότητα στους Γάλλους να αυτοκυβερνηθούν.

Ερώτηση: Για ποιο λόγο ο Ροβεσπιέρος επικρίνει τους άλλους λαούς της Ευρώπης;

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης για τη γαλλική επανάσταση (Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής από τα 1770 έως τα 1836)

Σχολιασμός: Η γαλλική επανάσταση με τα κηρύγματα και τα επιτεύγματά της άσκησε τεράστια επίδραση στους λαούς, ιδιαίτερα στους καταπιεσμένους της Ευρώπης. Το γκρέμισμα της απολυταρχίας συγκλόνισε την Ευρώπη. Το πνεύμα

του φιλελευθερισμού απλώθηκε παντού. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης θαύμαζε τον Ναπολέοντα, τον οποίον ονόμαζε θεό του πολέμου. Οι απόψεις του για τους βασιλείς μαρτυρούν τον ουσιαστικό αντίκτυπο της γαλλικής επανάστασης σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Ερώτηση: Τι πιστεύει ο Κολοκοτρώνης για τη γαλλική επανάσταση και τον Ναπολέοντα;

Η γαλλική επανάσταση γέννησε τον δημοκρατικό πατριωτισμό (Ροβεσπιέρος, Λόγος στη Συμβατική Εθνοσυνέλευση)

Σχολιασμός: Ο Ροβεσπιέρος τονίζει ότι με τα κηρύγματά της η γαλλική επανάσταση προσέδωσε νέο περιεχόμενο στην έννοια της πατρίδας και του πατριωτισμού. Στα απολυταρχικά καθεστώτα, σύμφωνα με τον Ροβεσπιέρο, η πατρίδα ήταν μια έννοια που σχετιζόταν μόνο με τους ευγενείς, αφού αυτοί αποκλειστικά είχαν πολιτικά δικαιώματα. Στα δημοκρατικά πολιτεύματα όμως η έννοια της πατρίδας ταυτίζεται με τους πολίτες, αφού αυτοί πλέον συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων και είναι αποκλειστικά υπεύθυνοι για τις τύχες της πατρίδας τους.

Ερώτηση: Ποια η σχέση της έννοιας της πατρίδας με τα κηρύγματα της γαλλικής επανάστασης, σύμφωνα με τον Ροβεσπιέρο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

1. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

1. Κύριος εκπρόσωπος της φυσιοκρατίας υπήρξε ο:
 - α. Κενέ
 - β. Λοκ
 - γ. Ρουσό
 - δ. Σμιθ
2. Πρώτος πρόεδρος των ΗΠΑ εκλέχτηκε ο:
 - α. Τόμας Τζέφερσον
 - β. Βενιαμίν Φραγκλίνος
 - γ. Τζωρτζ Ουάσινγκτον
 - δ. Τόμας Πέιν
3. Το πρώτο σύνταγμα της Γαλλίας ψηφίστηκε το:
 - α. 1789
 - β. 1790
 - γ. 1791
 - δ. 1792
4. Η μάχη του Βατερλό έγινε το:
 - α. 1812
 - β. 1813
 - γ. 1814
 - δ. 1815

2. Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και σημειώστε το Σ στις σωστές και το Λ στις λανθασμένες απαντήσεις.

1. Ο Ισαάκ Νιούτον διατύπωσε τον νόμο της παγκόσμιας έλξης. ☐
2. Συγγραφέας του έργου *Αιμίλιος* ήταν ο Μοντεσκιέ. ☐
3. Στη μάχη του Λέξινγκτον νικήτριες ήταν οι αγγλικές δυνάμεις. ☐
4. Το σύνταγμα των ΗΠΑ ψηφίστηκε το 1776. ☐
5. Στις 14 Ιουλίου 1789 ο λαός του Παρισιού κατέλαβε τη Βαστίλλη. ☐
6. Ο Ροβεσπιέρος ήταν ηγέτης των Ορεινών. ☐
7. Στη μάχη της Λειψίας νικητής ήταν ο γαλλικός στρατός. ☐
8. Η περίοδος 1815-1830 ονομάστηκε Παλινόρθωση. ☐

3. Αντιστοιχίστε τις φράσεις της στήλης Α προς τις κατάλληλες της στήλης Β.**A**

- α) 1. Λοκ
2. Μοντεσκιέ
3. Ρουσό
4. Σμιθ

B

- α. Οικονομικός φιλελευθερισμός
β. Κοινωνικό συμβόλαιο
γ. Διάκριση των εξουσιών
δ. Γενική βούληση

A

- β) 1. 1804
2. 1806
3. 1812
4. 1813

B

- α. Ναπολεόντειος Κώδικας
β. Εκστρατεία στη Ρωσία
γ. Μάχη στη Λειψία
δ. Ηπειρωτικός αποκλεισμός της Αγγλίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ

1. Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

- A. Τι γνωρίζετε για τον Διαφωτισμό και την πολιτική;
- B. Τι γνωρίζετε για τις αγγλικές αποικίες στην Αμερική;

2. Μελετήστε το παρακάτω κείμενο και απαντήστε στην ερώτηση.

Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων αναφέρεται και σε ορισμένες άλλες αρχές, όπως στην ευθύνη των κυβερνώντων και όσων γενικά ασκούν εξουσία, καθώς και στο δικαίωμα αντιστάσεως εναντίον της καταπιεστικής εξουσίας, ασφαλώς για να νομιμοποιηθεί η επανάσταση που είχε εκδηλωθεί στις 14 Ιουλίου εναντίον της απόλυτης μοναρχίας.

Ι.Σ. Κολιόπουλου, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία (1789-1945)*,
εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995⁴, σ. 21.

Ερώτηση: Για ποιο λόγο το δικαίωμα της αντίστασης περιλήφθηκε στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων;

3. Ασκήσεις

A. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

1. Εκπρόσωποι της φωτισμένης δεσποτείας δεν ήταν:

- α. ο Φρειδερίκος Β΄ της Πρωσίας
- β. η Μαρία Θηρεσία της Αυστρίας
- γ. η Αικατερίνη Β΄ της Ρωσίας
- δ. ο Γεώργιος Γ΄ της Αγγλίας

2. Δεν ήταν ιδρυτικό μέλος της Ιεράς Συμμαχίας η:

- α. Αγγλία
- β. Αυστρία
- γ. Πρωσία
- δ. Ρωσία

B. Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και σημειώστε το Σ στις σωστές και το Λ στις λανθασμένες απαντήσεις.

- 1. Η Αγγλία αναγνώρισε τις αποικίες στη Βόρεια Αμερική ως ανεξάρτητο κράτος με τη συνθήκη των Βερσαλλιών (1783). ☐
- 2. Κατά τη διάρκεια της γαλλικής επανάστασης καταργήθηκε η χριστιανική θρησκεία. ☐

